

บทบาทของตำรวจที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองไทย

ประวัติกรมตำรวจและความเป็นมา

กิจการตำรวจไทย¹ ได้จัดตั้งขึ้นในรูปแบบระบบตำรวจแห่งชาติ (the National police system) โดยกำหนดให้กรมตำรวจขึ้นอยู่กับสังกัดการควบคุมปกครองบังคับบัญชารับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย ภายใต้หลักการบริหาร เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ แผนงานปฏิบัติการ กิจการตำรวจและการบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับยศ ตำแหน่ง หน้าที่ เงินเดือนการบรรจุแต่งตั้ง การโยกย้าย การเลื่อนยศ ตำแหน่งเงินเดือน การฝึกอบรม ตำรวจส่วนตำรวจไทยได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นครั้งแรกแต่เมื่อใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัด เพียงแต่สันนิษฐานกันว่ากิจการที่มีลักษณะแบบตำรวจคงจะมีมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี² คือประมาณปี พ.ศ. 1800³

¹สำหรับประวัติของกิจการตำรวจไทย ดูรายละเอียดได้จาก เซวง แก้วไชโย, "การบริหารงานของกรมตำรวจเกี่ยวกับการควบคุมยานยนต์," (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 26 - 30. และ สดศรี พรประสิทธิ์ (ร.ต.) "การบริหารงานบุคคลของตำรวจไทย," (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), หน้า 10 - 15.

²ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, การบริหารงานตำรวจ (เอกสารประกอบการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ อับดับที่ 36 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2525), หน้า 201.

³ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พล.ต.อ., "ประวัติตำรวจยุคโบราณ," ส่งเสริมวิชาการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (สิงหาคม 2509): 27.



ต่อมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองออกเป็น 4 เหล่า หรือที่เรียกว่า "จตุสดมภ์" ได้แก่ เวียง วัง คลัง นา พร้อมกับได้โปรดเกล้าฯ ให้มีกิจการตำรวจขึ้นในโอกาสนี้ด้วย โดยแบ่งหน่วยงานตำรวจออกเป็น ตำรวจพระนครบาลตำรวจภูธร สังกัดอยู่ในกรมเวียง กับตำรวจหลวงให้ขึ้นสังกัดอยู่กับกรมวัง และในปี พ.ศ. 1998 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราศักดินาของตำรวจขึ้นในทำนองเดียวกับศักดินาของข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ จากพระบรมราชโองการนี้เป็นประจักษ์พยานชัดเจนว่า กิจการตำรวจได้ถือกำเนิดขึ้นแล้วในประเทศไทย ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา และมีเอกสารทางราชการอีกหลายอย่างแสดงว่า บุคคลที่จะเป็นตำรวจได้นั้นต้องคัดเลือกจากผู้ที่มีชาติกำเนิดสืบเชื้อสายมาจากตระกูลที่ได้ทำคุณงามความดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต้องเป็นบุคคลที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยนับได้ว่าเป็นการวางหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติหน้าที่ตำรวจ ได้อย่างเหมาะสมกับภารกิจ ความรับผิดชอบตามหลักการบริหารงานบุคคลส่วนหนึ่ง⁴

การตำรวจได้วิวัฒนาการเรื่อยมา จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นสมัยที่ประเทศไทยมีการปฏิรูปการปกครองตามแบบอารยประเทศตะวันตก การตำรวจไทยก็ได้วิวัฒนาการตามไปด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะจัดตั้งกองตำรวจขึ้นในประเทศ เช่นเดียวกับประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้กัปตันแซมมวล โจเซฟ เบ็ด เอ็มส์ (Capt. Samuel Joseph Bird Ames) ชาวอังกฤษ (ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงรัฐสมาภิบาลบัญชา) เป็นผู้วางโครงการจัดตั้งกองตำรวจสำหรับรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศตามแบบอย่างยุโรป เป็นครั้งแรก ในพ.ศ. 2403 กัปตันเอ็มส์จึงได้รับสนองพระบรมราชโองการจัดตั้งกองตำรวจ

⁴ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม: คู่มือสร้างเสริมความก้าวหน้าของตำรวจ พนักงานสอบสวน นักกฎหมาย นักการศึกษาและสิ่งทีประชาชนควรรู้ (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า 61-62

ขึ้นเรียกว่า "กองโปลิศ" กัปตันแฮมส์ เป็นผู้บังคับกองโปลิศเป็นคนแรก กองตำรวจนี้เป็นกองเล็ก ๆ โดยมากจ้างพวกแขกมาลาญ แขกอินเดีย มาเป็นพลตำรวจ^๕ แต่เนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในสมัยนั้นเป็นยุคที่อังกฤษ ฝรั่งเศส ปอร์ตุเกส ฮอลันดา กำลังแข่งขันกันหาเมืองขึ้นในทวีปเอเชีย แม้ว่าประเทศไทยไม่ถึงกับต้องเสียเอกราช แต่ก็ต้องเสียดินแดนบางส่วนไป การจัดระเบียบการปกครองประเทศขณะนั้นจึงมุ่งไปในด้านป้องกันประเทศเป็นส่วนใหญ่ นโยบายการตำรวจจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ และการทหารด้วย^๖

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงขยายงานตำรวจนครบาล โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้นาย เอ.เจ.ยาดิน (A.J. Jardine) ชาวอังกฤษมาช่วยงานอีกคนหนึ่ง นอกจากนั้นได้ทรงจัดตั้งตำรวจภูธรขึ้นในรูปทหารโปลิศ เมื่อ พ.ศ. 2519 สำหรับเป็นกำลังรักษาความสงบเรียบร้อยในส่วนภูมิภาค และให้สามารถปฏิบัติการทางทหารได้ด้วย โดยได้ทรงว่าจ้างนาย ยี.เซา (G.Schau) ชาวเดนมาร์กมาเป็นผู้วางโครงการ ผู้บังคับบัญชาส่วนมากโอนมาจากทหาร ต่อมาใน พ.ศ. 2420 ได้เปลี่ยน "กองทหารโปลิศ" เป็น "กรมกองตระเวนหัวเมือง" จนถึง พ.ศ. 2440 ได้ทรงตั้ง "กรมตำรวจภูธร" ขึ้นแทน โดยมีพลตรี พระยาวาสูเทพ (G. Schau) เป็นเจ้ากรมตำรวจภูธร ในระยะแรกกำลังพลใช้ตำรวจจ้าง ต่อมาเมื่อทางทหารได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ทางตำรวจภูธรก็ได้ขออนุมัติใช้กฎหมายฉบับนี้เมื่อ พ.ศ. 2448 เกณฑ์คนเข้าเป็นตำรวจเช่นเดียวกัน เมื่อได้จัดตั้งกรมตำรวจภูธรขึ้นแล้ว ก็ได้พยายามขยายการตำรวจไปยังหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค ตามลำดับ เพื่อ

^๕ ธีรบุญ จิตตารัตน์, พล.ต.ต., "ประวัติกัปตันเบ็ดแฮมส์," เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.ท.ซี.เอส.ฟอร์ตี้ (พระนคร: โรงพิมพ์สว่างศิลป์, 2510), หน้า 62.

^๖ ด้วง โสติดิพันธ์, พ.ต.ต., เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง "ประวัติของกรมตำรวจไทย," บรรยายที่กองกำกับการโรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 2506, หน้า 2.

ให้มีกำลังตำรวจสำหรับป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย อำนวยความร่วมมือเป็นสุขให้แก่ประชาชน
กล่าวคือ

- พ.ศ. 2440 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลปราจีนบุรี
- พ.ศ. 2441 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลกรุงเก่า
- พ.ศ. 2442 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลนครชัยศรี นครราชสีมา ราชบุรี พายัพ
และจัดตั้งกองตระเวนรักษาทางรถไฟสายเหนือขึ้น มีหน้าที่เช่นเดียวกับกองตระเวน
รักษาทางรถไฟสายนครราชสีมา ซึ่งได้จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2437
- พ.ศ. 2443 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลอุดร นครสวรรค์ และจัดตั้งกองตระเวน
รักษาทางรถไฟสายเพชรบุรีขึ้นอีกกองหนึ่ง
- พ.ศ. 2444 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลนครศรีธรรมราช บัตตานี พิษณุโลก
- พ.ศ. 2445 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลอิสาน
- พ.ศ. 2447 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลชุมพร
- พ.ศ. 2448 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลเพชรบูรณ์
- พ.ศ. 2449 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลจันทบุรี
- พ.ศ. 2451 จัดตั้งกองตำรวจภูธรมณฑลภูเก็ต⁷

นอกจากนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับตำรวจ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
ภูธร ขึ้นที่จังหวัดนครราชสีมา ใน พ.ศ. 2444 เพื่อผลิตนายตำรวจออกรับราชการตำแหน่ง
ผู้บังคับหมวดในส่วนภูมิภาค ต่อมาใน พ.ศ. 2447 ได้ย้ายมาตั้งที่ ตำบลห้วยจรเข้ม อำเภอบึง
เมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งถือว่าเป็นต้นกำเนิดของโรงเรียนนายร้อยตำรวจปัจจุบัน

⁷ ประเสริฐ รุจิรวงศ์, กรมตำรวจไทย แนวคำบรรยายแก่นักศึกษา
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ชุดที่ 8 (พระนคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, 2508), หน้า 3-4.

ทางด้านตำรวจนครบาล ได้จัดตั้งโรงเรียนพลตำรวจชั้นฝึกอบรมตำรวจ ซึ่งได้รับการคัดเลือกเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร เมื่อ พ.ศ. 2450 และได้ตั้งโรงเรียนนายหมวด สำหรับฝึกอบรมผู้ที่แต่งตั้งเป็นนายร้อยตำรวจตำแหน่งรองสารวัตรอีกด้วย^{๑๑}

มีข้อน่าสังเกตว่า กิจการตำรวจในยุคนั้นอยู่กับกระทรวง 2 กระทรวง คือ ตำรวจนครบาลขึ้นอยู่กับกระทรวงพระนครบาล แต่ตำรวจภูธรขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย เพิ่งจะรวมเป็นกรมเดียวกันภายใต้การบังคับบัญชาของอธิบดีกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458 ด้วยเหตุนี้ กรมตำรวจจึงถือว่าวันที่ 13 ตุลาคม ของทุกปี เป็นวันตำรวจมาจนทุกวันนี้^{๑๒}

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักการใหญ่ของกิจการตำรวจไทยคงดำเนินการตามแนวที่ได้วางไว้ในรัชกาลที่ 5 จะมีการปรับปรุงบ้างเพียงเล็กน้อยกล่าวคือ ได้ขยายกิจการตำรวจภูธรไปยังหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ได้ว่าจ้างนายอีริกเซนต์ เย.ลอว์สัน (Mr. Erik Siant J. Lawson) ชาวอังกฤษเข้ามาช่วยวางโครงการทางด้านตำรวจนครบาล และได้จัดตั้งจเรตำรวจ และตำรวจส่วนกลางขึ้นเพื่อช่วยเหลือตำรวจท้องที่ จเรตำรวจมีหน้าที่ตรวจรอลการฝ่ายปกครอง รวมตลอดถึงระเบียบการงานในอำเภอ^{๑๓}

^{๑๑} ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พล ต.อ., กรมตำรวจไทย แนวคำบรรยายแก่นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ชุดที่ 8 (พระนคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, 2508) หน้า 4-5

^{๑๒} Shalonglap Davivongsa, "The Rationale For Centralization in The Thai Police Department" (Unpublished Master's Thesis Michigan State University, 1965), p. 84.

^{๑๓} แ้ว โสคติพันธุ์, พ.ต.ต., เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง "ประวัติของกรมตำรวจไทย," หน้า 4.

สำหรับการจัดตั้งตำรวจส่วนกลาง (คือที่มาของตำรวจสอบสวนกลางปัจจุบัน) เพื่อช่วยเหลือตำรวจท้องที่ในด้านการสืบสวนสอบสวน การปราบปราม และทางวิทยาการนั้นปรากฏว่าทางตำรวจภูธรมีตำรวจกลางเป็นหน่วยช่วยเหลือ ทางตำรวจนครบาลมีตำรวจกองพิเศษเป็นหน่วยช่วยเหลือ สำหรับหน่วยตำรวจที่มีหน้าที่อย่างตำรวจสันติบาลในปัจจุบันนั้น เรียกว่าตำรวจภูบาล¹¹

การตำรวจในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 กิจการตำรวจก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย ตามประกาศเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย เรื่องการแบ่งส่วนราชการตำรวจ พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อกรมตำรวจภูธรเป็น "กรมตำรวจ" โดยมีประกาศเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเรื่องการแบ่งส่วนราชการกรมตำรวจ 2475 จึงแบ่งกิจการกรมตำรวจออกเป็น 4 ส่วนคือ¹²

ส่วนที่ 1 หน่วยส่วนกลางและสำนักบริหารของอธิบดีกรมตำรวจ มีกองขึ้นตรง 6 กอง คือ กองกลาง กองบัญชา กองตระเวน กองคดี กองตรวจคนเข้าเมือง และกองทะเบียนกลางขึ้นตรงต่ออธิบดีกรมตำรวจ

ส่วนที่ 2 ตำรวจนครบาลแบ่งออกเป็น 3 ภาคคือ ตำรวจนครบาลเหนือ ตำรวจนครบาลใต้ และตำรวจนครบาลธนบุรี แต่ละภาคมีผู้บังคับบัญชาควบคุมส่วนต่าง ๆ

¹¹ ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พ.ศ. 2500., กรมตำรวจไทย, หน้า 6.

¹² เรื่องศักดิ์ จริตเอก, ร.ศ. 2500., "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ของข้าราชการตำรวจสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 71.

ส่วนที่ 3 ตำรวจภูธร แบ่งออกเป็น 4 ภาคคือ ตำรวจภูธรภาคกลาง ตำรวจนครบาลใต้ และตำรวจภูธรภาคตะวันออก และตำรวจภูธรภาคเหนือ การควบคุม บังคับบัญชาแต่ละภาคอยู่ภายใต้ผู้บังคับการ

ส่วนที่ 4 ตำรวจสันติบาล ซึ่งเป็นหน่วยที่ตั้งเพื่อทำงานตำรวจภูบาลตำรวจ ภูธรกลาง และตำรวจนครบาลพิเศษเข้าด้วยกัน ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับการในภาย หลังตำรวจสันติบาลได้ขยายงานออกเป็น กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

หลังจากนั้น ได้มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมตำรวจ หลายฉบับเพื่อเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยส่งเสริมให้การบริหารกรมตำรวจ สามารถสนองต่อ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีความเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นของบ้านเมือง การ แบ่งส่วนราชการและปกครองบังคับบัญชากรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ขณะนี้เป็นตามพระ ราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2508 พร้อมด้วยพระ ราชกฤษฎีกาและประกาศของคณะปฏิวัติแก้ไขเพิ่มเติมตามความเหมาะสมหลายฉบับ¹³

อนึ่ง นับตั้งแต่กรมตำรวจได้ปรับปรุงการบริหารงานของกรมตำรวจเป็นปีกแผ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2458 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ได้มีผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจรวมจำนวน 21 นาย ปรากฏรายชื่อพระนามและรายนาม ดังต่อไปนี้¹⁴

พ.ศ. 2458 - 2472 พลโทพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ

พ.ศ. 2472 - 2475 พลตำรวจโทพระยาอธิกรณ์ประกาศ (หลุย จาติกวณิชย์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71 - 72 และโปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อนันต์ เสนาจันทร์ มนัส สัตยารักษ์ และวาราสีทธิ์ สุมณ, อันตราย อ.ตร...., (กรุงเทพ : โรงพิมพ์โพธิ์สามต้น, 2517), หน้า 16 - 55.

- พ.ศ. 2475 - 2476 พันตำราจเอกพระยาบุรุษตรี ผดุงกิจ (รวย พรหมโอบ)
- พ.ศ. 2476 - 2479 พันตำราจเอกพระยาอนุสรณ์รัฐการ (จ่าง วัจนะพุกกะ)
- พ.ศ. 2479 - 2488 พลตำราจเอกหลวงอดุลย์ เดชจรัส (บัตร์ ฝั่งพระคุณ)
- พ.ศ. 2488 - 2489 พลตำราจโทพระรามอินทรา (ดวง รามอินทรา)
- พ.ศ. 2489 - 2490 พลตำราจตรีพระนิจารณพลกิจ (นิจารณ์ ดุละสัมพะ)
- พ.ศ. 2490 - 2490 พลเรือตรีหลวงสังวรณ์ยุทธกิจ (สังวรณ์ สุวรรณชีพ)
- พ.ศ. 2490 - 2494 พลตำราจเอกหลวงชาติตระการโกศล (เจียม สิมปชาติ)
- พ.ศ. 2494 - 2500 พลตำราจเอกเผ่า ศรียานนท์
- พ.ศ. 2500 - 2502 พลตำราจเอกไสว ไสวแสนยากร
- พ.ศ. 2502 - 2506 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
- พ.ศ. 2506 - 2515 พลตำราจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์
- พ.ศ. 2515 - 2516 จอมพลประภาส จารุเสถียร
- พ.ศ. 2516 - 2518 พลตำราจเอกประจวบ สุนทรางกูร
- พ.ศ. 2518 - 2519 พลตำราจเอกศรีสุข มหินทร์เทพ
- พ.ศ. 2519 - 2521 พลตำราจเอกมนต์ชัย พันธุ์คงชื่น
- พ.ศ. 2524 - 2525 พลตำราจเอกสุรพล จุลละพราหมณ์
- พ.ศ. 2525 - 2530 พลตำราจเอกณรงค์ มหานนท์
- พ.ศ. 2530 - 2532 พลตำราจเอกเกา สารสิน
- พ.ศ. 2533 - 2534 พลตำราจเอกแสวง ชีรสวัสดิ์
- พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน พลตำราจเอก สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาททางการเมืองของตำรวจตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2475-2490

เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยที่มีความสำคัญมากที่สุดในแง่ของการเริ่มต้นของกระบวนการทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย¹⁵ โดยที่ตำรวจไทยมีบทบาทอย่างชัดเจนในส่วนของการเป็นกลไกของรัฐ (state machine) และกลไกทางการเมือง (political machine) ของรัฐบาลผู้ปกครองประเทศภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชในเวลานั้น

ในฐานะกลไกทางการเมือง ตำรวจเป็นเครื่องมือในทางการเมืองที่มีความสำคัญมากในการต่อต้านยึดอำนาจรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในพระนคร ในขณะที่คณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้วางแผนและดำเนินการยึดอำนาจรัฐอย่างฉับพลัน โดยในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เวลา 4 นาฬิกาเศษ คณะ

¹⁵โปรดดูรายละเอียดใน ประหยัด หงษ์ทองคำ, บทที่ 1 วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, ใน การเมืองและการปกครองไทย, จรุง สุกภาพ, บรรณาธิการ (พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 34 - 44, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475," ใน 23 ตุลาคม, บุญยงค์ ชาญเขียวชิงชัย, สารานุกรม (กรุงเทพมหานคร: กราฟิกอาร์ต, 2523), หน้า 44 - 52, Thawatt Mokarapong, History of the Thai Revolution, (Bangkok: Chalermnit, 1972); เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, ปฏิวัติ 2475 (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), ประยูร ภมรมนตรี, บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 (สำนักพิมพ์บูรพา แดง, 2518), ชัยอนันต์ สมุทราวณิช และ ชัตติยา กรรณสูต, เอกสารการเมืองการปกครองไทย (โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518)

ปฏิวัตินวายนึ่ง มีหลวงโกวิท อภัยวงศ์ (ควง อภัยวงศ์) เป็นหัวหน้าร่วมด้วย นายประยูร ภมรมนตรี นายวิลาศ โอสธานนท์ นายประจวบ บุญรอด กับมี ร.อ.หลวงนิเทศกลกิจ ร.น. (กลาง โรจนเสนา) กับนายทหารเรืออีก 2 - 3 คน ได้เข้ายึดที่ทำการไปรษณีย์กลาง (ขณะนั้นอยู่ที่วัดเสียบ) ตัดสายโทรศัพท์ขาดสะบั้นลง การสื่อสารโทรศัพท์ในพระนครได้หยุดชะงักลง แต่ในบัดนั้น¹⁶ นับเป็นการตัดการติดต่อสื่อสาร (communication) อันเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยเหลือเพื่อการต่อต้านการยึดอำนาจรัฐของคณะราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสายการสั่งการบังคับบัญชาหน่วยกำลังพล ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือตำรวจของรัฐบาล

แผนการที่สำคัญของคณะราษฎรก็คือ การยึดสถานที่สำคัญของทางราชการ และจับกุมตัวบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาล โดยมีการจัดกำลังยึดลานพระบรมรูปทรงม้า คลังแสงสรรพาวุธของกรมทหารม้ารักษาพระองค์¹⁷ พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งได้ถูกดัดแปลงเป็นกองบัญชาการของคณะปฏิวัติ สถานีหัวลำโพง สถานีวิทยุ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข พระบรมมหาราชวัง วังปารุสกวัน กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ฯลฯ พร้อมกันนั้นได้มีการเชิญตัวบรรดาเจ้านายและบุคคลสำคัญนำมาไว้เป็นตัวประกัน ณ พระที่นั่งอนันตฯ เป็นจำนวนมากหลายท่านด้วยกัน อาทิ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ประธานอภิรัฐมนตรีสภา และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ อภิรัฐมนตรี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต อภิรัฐมนตรี พลโท พระยาสิทธิราช เดโชชัย เสนาธิการทหารบก พลตรี พระยาเฉลิมอากาศ เจ้ากรมอากาศยาน นายพลตำรวจโท พระยาอภิกรรมประกาศ อธิบดีกรมตำรวจ¹⁸

¹⁶ เสถียร ศกุนตลา, ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 6, พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2512), หน้า 317.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸ เสถียร ศกุนตลา, ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 6, พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2512), หน้า 317.

ซึ่งนับเป็นผู้ที่มีกำลังตำรวจในบังคับบัญชา สามารถต่อต้านฝ่ายคณะราษฎรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คณะราษฎรต้องชิงลงมือกระทำการจับกุมเสียก่อน

ในการเข้าทำการควบคุมตัวบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาล ได้รับการต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ตำรวจพอสมควร กล่าวคือ ในการเชิญเสด็จเจ้านายกรมพระนครสวรรค์ฯ ณ วังบางขุนพรหม (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของธนาคารแห่งประเทศไทย) ในตอนเช้าวันนั้น ได้มีการยิงกันในตอนแรกเล็กน้อย เนื่องจากเมื่อกำลังของคณะปฏิวัติ ภายใต้การนำของพระประศาสน์ฯ แรกไปถึงนั้น ได้มีนายตำรวจผู้หนึ่งคือ พระอาสาพลนิกรได้ชักปืนพกยิงเข้ามาในกลุ่มคณะปฏิวัติก่อน ฝ่ายปฏิวัติจึงช่มขวัญโดยรวบปืนกลตอบ แต่ไม่มีผู้ใดเป็นอันตราย¹⁹ การดำเนินการต่าง ๆ ของคณะราษฎรค่อนข้างจะราบรื่น ปราศจากการนองเลือดสูญเสียชีวิต²⁰

การที่คณะราษฎรสามารถยึดอำนาจได้อย่างเด็ดขาด ก็เนื่องจาก ความรอบคอบรัดกุมของบรรดาผู้นำคณะ ทั้งนี้ก่อนหน้าการยึดอำนาจ คณะราษฎรต้องเผชิญกับการติดตามของตำรวจ จนทำให้ต้องเพิ่มความระมัดระวังอย่างมาก ดังที่พระยาทรงสุรเดชผู้ก่อการคนหนึ่งได้กล่าวว่า "การทำรายละเอียดในกระดาศก็ไม่มี เพราะไม่แน่ใจว่าตำรวจจะมาค้นบ้านเมื่อใด จึงคิดแต่ส่วนสำคัญ ๆ ไว้แต่ในตัวเท่านั้น"²¹ และมุ่งควบคุมกำลังทหารให้ได้ กล่าว

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 320. โปรดดูเพิ่มเติมใน ชชาติชาย พนาพานนท์, "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475," ใน การปฏิวัติครั้งสำคัญของโลก, วุฒิชัย มูลศิลป์ และโกวิท วงศ์สุรวัฒน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 282 - 285.

²⁰ เสถียร ศุกุลโคกน, ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ เล่ม 2, หน้า 320.

²¹ ชชาติชาย พนาพานนท์, "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ.2475," หน้า 285.

คือ "ถ้ารวบรวมทหารในกรุงเทพฯ ได้เป็นส่วนมากและบังคับทหารนั้นไว้ได้แล้ว การปฏิวัติก็
ต้องสำเร็จเพราะอำนาจอยู่ที่ทหารเท่านั้น ตำรวจและราษฎรในกรุงเทพฯ จะไม่ทำอะไรเลย"²²

อย่างไรก็ตาม กำลังตำรวจได้กลายเป็นกลไกทางการเมืองที่ผู้นำคณะราษฎรได้ใช้
ในการดำเนินการทางการเมือง เพื่อการรวบรวมอำนาจให้เป็นปึกแผ่น (consolidation
of power) ภายหลังจากการครอบครองอำนาจรัฐเรียบร้อยแล้ว

ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2475 คณะราษฎร
สามารถยึดกุมอำนาจทางการเมืองไว้โดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการขึ้นดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าคณะราษฎร
ในปี พ.ศ. 2476 พ.ต.อ. พระยาอนุสรณ์ธรรการในฐานะตำรวจอาชีพได้ดำรงตำแหน่ง อ.ตร.
ร่วมสมัยในขณะที่พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ระยะนี้มีเหตุการณ์ที่ทำให้สภาพ
ของตำรวจอาชีพต้องถูกอำนาจทางการเมืองเข้าครอบงำอย่างเด่นชัดเพราะฐานะของคณะราษฎร
ที่ถูกรบกว้นทำทลายมากขึ้น เช่น ปฏิกริยาอันเหตุมาจากสูญเสียอภิสิทธิ์ของฝ่ายเจ้า ทำให้อัน
กระด้างกระเดื่องของพระยามโนฯ หรือเหตุการณ์ที่เด่นชัดก็คือ กบฏบวรเดช ในเดือนตุลาคม
2476 เป็นต้น ได้ทำให้คณะราษฎรต้องวางแผนระแວดระวังภัย และปราบปรามผู้ขัดแย้งต่อ
อำนาจของตนยิ่งขึ้น²³

ศูนย์วิทยทรัพยากร

²² พระยา ทรงสุรเดช, "การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475," ใน เบื้องแรกประชา
ธิปไตย (สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ผู้รวบรวม: มิตรนราการนิมพ์, 2516), หน้า
107.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104, โปรดดูเพิ่มเติมใน ชาติชาย ฆานานนท์,
"การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475," : 253-284.

กรณีที่มีความสำคัญทางการเมืองในประวัติศาสตร์ไทย ก็คือ การใช้พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการต่อต้านการปกครองของคณะราษฎร อันเป็นการใช้อำนาจที่เป็นลักษณะค่อนข้างเป็นเผด็จการอย่างมาก ทั้งนี้เพราะด้านบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คณะราษฎรสามารถที่จะกำจัดฝ่ายตรงข้ามที่มีความเห็นที่ไม่ยินยอม หรือยอมรับในรูปแบบการปกครองของคณะราษฎรได้อย่างเต็มที่ และมีความถูกต้องชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) ความตอนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้มีดังต่อไปนี้

มาตรา 3 ผู้ใดกระทำการด้วยประการใด ๆ เป็นปรปักษ์ต่อหรือเพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยม หรือหาความขัดข้องต่อการปกครองระบบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม แม้การกระทำดังกล่าวมาแล้วจะเป็นเพียงการคบคิด หรือทำความตกลง หรือจะเตรียมการก็ตาม ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษตั้งแต่สามปีจนถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่ 500 บาท จนถึง 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 4 เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยรายงาน ว่า บุคคลใดดำเนินการอันจะเป็นเหตุก่อให้เกิดความผิดตามมาตรา 3 ข้างต้น ให้กระทรวงมหาดไทยส่งเรื่องให้คณะกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีจะได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อไต่สวนวินิจฉัย ถ้าเห็นว่ามิมูลก็ให้ทำความเห็น เพื่อให้บุคคลนั้นอยู่ภายในเขตที่อันมีกำหนดได้เป็นเวลาไม่เกินสิบปี และให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งการให้เป็นไปตามความเห็นนั้น

มาตรา 6 บุคคลที่ถูกสั่งให้อยู่ภายในเขตอันมีกำหนด และได้ไปอยู่ในเขตนั้นตามคำสั่งแล้ว ภายหลังอาจร้องขอให้กระทรวงมหาดไทยดำริที่จะเพิกถอนคำสั่ง เช่นว่ามาแล้วนั้นได้ เมื่อยอมรับรองว่า

1. จะไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ
2. จะเผยแพร่สนับสนุนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ²⁴

ในกรณีนี้ คณะราษฎรได้ใช้กำลังตำรวจเพื่อทำการควบคุมปรักษ์ทางการเมือง (political opposition) โดยในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2477 ได้มีการจับกุมกบฏจำนวน 16 คน และได้ทำการตั้งข้อหาบุคคลเหล่านั้นในฐานะที่เป็นกบฏ ล้มล้างรัฐธรรมนูญและได้ตัดสินพวกกบฏ โดยเนรเทศไปอยู่ในขอบเขตที่กำหนดจำนวน 7 คน โดยตั้งแต่ 5 ปี ถึง 7 ปี²⁵

ดังนั้น กรมตำรวจจึงเริ่มกลายเป็นจุดกำลังสำคัญอีกจุดหนึ่ง ที่ฝ่ายการเมืองจะต้องขอความร่วมมือ พร้อมทั้งพยายามปรับปรุงกรมตำรวจให้ก้าวหน้าขึ้น ได้มีการโอน หลวงอดุลเดชจรัสจากทหารการเมืองยศพันตรีมาขึ้นตำแหน่งรอง อ.ตร.พร้อมกับให้ยศ พ.ต.ท.ในสมัยของ พ.ต.อ.พระยาอนุสรณ์ธรรการนี้เอง นอกจากนี้แล้วหลวงอดุลย์ ก็ได้มีการโยกย้ายทหารจำนวนมากมาเป็นตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรณีกบฏบวรเดช ทำให้ระบบทหารมีส่วนครอบงำระบบตำรวจ เพื่อนำไปใช้หาหลักฐานสอบสวน จับกุมได้อย่างดีและรวดเร็ว ทันใจ และจากอำนาจครอบงำทางการเมืองนี้ หลวงอดุลย์ ที่มีอำนาจอันยิ่งใหญ่จากอำนาจทางการเมือง²⁶ ก็สามารถควบคุมกำกับกำลังตำรวจได้

²⁴ชวลิต ทรงกิตติ, "การต่อสู้ทางการเมืองของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ. 2475 - 2490)," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 110.

²⁵ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญบทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 278 - 279.

²⁶วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ประวัติศาสตร์ชาติไทย (พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2512), หน้า 458 - 460.

อย่างมีประสิทธิภาพ²⁷ เพื่อการผดุงรักษาอำนาจของคณะราษฎร จนในที่สุด หลวงอดุลย์เดชจรัส ก็เข้าดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และได้ควบคุมบังคับบัญชากำลังตำรวจอยู่กว่า 9 ปี

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จึงเป็นการเข้าครอบงำการบริหารงานของตำรวจโดย ฝ่ายการเมือง โดยมีผู้นำทางการเมืองเป็นผู้เข้าทำการควบคุมบังคับบัญชากำลังตำรวจและใช้ กำลังตำรวจเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการต่อสู้ปราบปรามปรักษ์ทางการเมือง ซึ่งปรากฏว่า มีการกวาดล้างอย่างรุนแรงในช่วงที่หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมี หลวงอดุลย์ เดชจรัสเป็นอธิบดีกรมตำรวจ

การเข้ามามีอำนาจของทหารในกรมตำรวจดังกล่าวทำให้กรมตำรวจขาดเอกภาพในการบังคับบัญชา ขาดความอิสระ (autonomy) โดยเฉพาะตำรวจสันติบาลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ เสถียรภาพทางการเมืองโดยตรง ได้ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองที่ขึ้นมา มีอำนาจ เพื่อปราบปรามผู้ทำตัวเป็นปรักษ์ต่อรัฐบาล และผู้ที่ถูกสงสัยว่าจะเป็นภัยต่อรัฐบาล หลักฐานเชิงประจักษ์ได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงระยะเวลาที่ พ.ต.อ.หลวงอดุลย์ เดชจรัส ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ (2479 - 2488) ปรากฏว่าได้มีการประชุมปรึกษาระหว่าง พ.อ.พระยาพลฯ นายกรัฐมนตรี พ.อ.หลวงพิบูลสงครามและหลวงอดุลฯ กับนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ที่ทำการสันติบาลหลายครั้งหลายหน²⁸ และในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2481 กรมตำรวจ ได้สั่งเตรียม หน่วยคอมมานโด และกองตำรวจสันติบาลรวมกำลังนายตำรวจและนายสิบตำรวจ ประมาณ 100 คน พร้อม

²⁷ อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และ วรสิทธิ์ ลุนน, อันตราย อ.ตร.

(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โพธิสามต้น, 2517), หน้า 22 - 23.

²⁸ เรื่องศักดิ์ จริตเอก, ร.ต.อ., "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," : 78.

อาวุธครบมือเพื่อแย่งย้ายทำการจับกุมผู้ต้องสงสัย^{๒๙} ซึ่งผู้ต้องหาติดการเมืองชุดนี้ประกอบไปด้วย พลโทพระยาเทพหัสดิน พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ พระวุฒิภาควัคดี ร.อ.หลวงภักดีภูมิวิภาคาร.ท.เผ่าพงศ์ เทพหัสดินฯ นายพุดพันธ์ เทพหัสดิน พ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพล พ.ต.พระสุวรรณชิต นายมังกร สานเสน^{๓๐} นอกจากนี้ยังได้มีการจับกุม หลวงสงครามวิจารณ์ ร.ท.ณ เณร ตาละลักษณ์ ร.อ.ขุนคลี่ พลนฤกษ์ และ ร.ต.อ.น้อย เทวคุปต์ เป็นต้น^{๓๑} ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่หลวงพิบูลสงครามถูกลอบยิง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2481 นายสี บุญตา ใช้ปืนยิงภายในบ้านพักกรมทหารบางซื่อ^{๓๒} อันเป็นสาเหตุให้มีการกวาดล้าง จับกุม "ฝ่ายตรงข้าม" ผู้สงสัยว่าวางแผนประทุษร้ายหลวงพิบูลฯ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2481 ผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมในคดีนี้มีทั้งหมด 51 คน ซึ่งต่อมาได้ถูกส่งฟ้องต่อศาลพิเศษ และศาลพิเศษได้พิพากษา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2482 ให้ประหารชีวิตจำเลย 18 คน อาทิเช่น นายสี บุญตา ร้อยโท ณ เณร ตาละลักษณ์ และจำคุกตลอดชีวิต นายพลโทพระยาเทพหัสดิน กรมขุนชัยนาทนเรนทร และนายพันเอกหลวงชำระอุทยุทธศิลป์ ศาลพิเศษดังกล่าวนี้^{๓๓} มีนายพันเอก หลวงพรหมโยธี เป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการอีกคือ นายพันเอก ประจวบจั่น นายพันเอก ชจรเนติยุทธ นายพันเอก วิชัยยุทธ เดชาคณี นายพันตรี นิรันดรชัย นายพันตรี อัมพร ศรีไชยยันต์

^{๒๙} พายัพ โรจนวิภาต, ยุคหมิ่น (สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์สอ เสวาบุตร, 2515), หน้า 27 อ้างถึงใน ร.ต.อ.เรืองศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจ," หน้า 78.

^{๓๐} สว่าง ลานเหลือ, 37 ปีแห่งการปฏิวัติ (โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2512), หน้า 35-36 อ้างถึงใน ร.ต.อ.เรืองศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจ," หน้า 38-39.

^{๓๑} พายัพ โรจนวิภาต, ยุคหมิ่น, หน้า 37 อ้างถึงใน ร.ต.อ.เรืองศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจ," หน้า 79.

^{๓๒} สุกัญญา ตีระวนิช, หนังสือพิมพ์ไทย จากปฏิบัติ 2475 สู่ปฏิวัติ 2516 (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 29.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน.

มนูเวทยวิมลนาถ รักตะประจิตธรรมจรรย์ส ศรีวิกรมหาทิศย์ สารนิติบัญญัติ นิติธารณีพิเศษ³⁴

นอกจากบทบาทในคดีการเมืองแล้ว ตำรวจในยุคสมัยของหลวงอดุลย์ เดชจรัสยังตอบสนองต่อนโยบายชาตินิยม (nationalism) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อนโยบายรัฐนิยม เพื่อที่จะสร้างความเป็นชาตินิยม และความเป็นชาตินิยมนี้จะมารวมศูนย์ที่รัฐ กล่าวคือรัฐเป็นตัวแทนของชาติ และประชาชนในการที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติโดยส่วนรวม ซึ่งจะทำให้รัฐมีบทบาทและอำนาจสูงขึ้น ความคิดนี้เรียกว่า รัฐนิยม (statism) นั้นหมายความว่า นโยบาย "รัฐนิยม" ของหลวงพิบูลย์ มีองค์ประกอบทางความคิดสำคัญ 2 ประการด้วยกัน กล่าวคือ nationalism และ statism³⁵

นอกจากประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทยแล้ว ในเดือนเมษายน 2485 ตำรวจยังได้จับกุมผู้กระทำผิดหลายราย เสียเงินค่าปรับรายละ 6 บาท ในข้อหากระทำความผิด พ.ร.บ.บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ คือมุ่งโสรั้งหยักรั้งลอยชายในท้องถนนหลวง³⁶ ในลักษณะนี้ ตำรวจจึงมีบทบาทในการเป็นกลไกของรัฐบาล ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน เนื่องจากบรรดาชนชั้นผู้นำทางการเมืองการทหารในเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวหลวงพิบูลสงคราม ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากมุสลิมินีและฮิตเลอร์³⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการควบคุมตำรวจของรัฐบาลเผด็จการ นิยมเรียกกัน

³⁴ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบบบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 82.

³⁵ สุกัญญา ตีระวนิช, หนังสือพิมพ์ไทย จากปฏิวัติ 2475 สู่ปฏิวัติ 2516, หน้า 27.

³⁶ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบบบอบประชาธิปไตย, หน้า 82.

³⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม คู่มือสร้างเสริมความก้าวหน้าของตำรวจ พนักงานสอบสวน นักกฎหมาย นักการศึกษาและสิ่งที่ประชาชนควรรู้, หน้า 127 - 128.

อีกชื่อหนึ่งว่า รัฐตำรวจ (the police state) นับเป็นการควบคุมตำรวจอย่างเข้มงวด กวดขันภายใต้ระบบของเค้การตำรวจลับ (secret police organizations) เพื่อมุ่งหวังให้ ตำรวจปฏิบัติหน้าที่คุ้มครอง รักษาความปลอดภัย และความมั่นคงให้แก่ รัฐบาลเผด็จการอย่าง กว้างขวางโดยไม่จำกัดอำนาจ ขอบเขตปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นสำคัญ ดังเช่น การปฏิบัติการตำรวจลับเกสตาโปของรัฐบาลฟาสซิสต์นาซีเยอรมัน (the gestapo of nazi germany) และตำรวจลับดูราของรัฐบาลเผด็จการมุสโสลินี (the dura of mussolini) ล้วนแต่เป็นการใช้อำนาจตำรวจเผด็จการ เพื่อริดรอนสิทธิเสรีภาพความนึกคิด และความเคลื่อนไหวของประชาชน อันมีลักษณะตรงข้าม^{๓๙}

สภาพของตำรวจในยุคสมัยของ หลวงอดุลย์ เดชจรัส ได้รับการกล่าวขานถึงในแง่ลบ อย่างมาก ดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า สมัยของ อ.ตร.ท่านนี้ นับเป็นยุคของตำรวจเชื้อชาติทหารที่ใช้ อำนาจหน้าที่เกินขอบเขต ขยายอิทธิพลค้ำจุนเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างโหดเหี้ยม จนดูเหมือนจะ กลายเป็นชาดมนุษย์ธรรมเท่าที่เคยมีตำรวจมา นับว่าหลวงอดุลย์ เป็นอ.ตร. ที่มีอำนาจมากทั้ง ทางหน้าที่และส่วนตัว แม้แต่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ยังต้องยอมรับอิทธิพลอันรุนแรงนั้น ตลอด สมัยของ อ.ตร.หลวงอดุลย์ ที่เดียว^{๔๐}

สาเหตุสืบเนื่องมาจากพวกเจ้านายเคยมีอภิสิทธิ์มายาวนาน เกิดความไม่พึงพอใจอย่าง รุนแรง ต่อการถูกรีดรอนอภิสิทธิ์ รวมทั้งทหารที่ไม่ได้รับอำนาจทางการเมือง และประชาชนที่ยัง นิยมระบบการปกครองเดิม จึงได้มีปฏิกริยาขัดขวางอยู่ตลอดเวลาตำรวจต้องทำงานหนักมาก โดยเฉพาะบทบาทของตำรวจสันติบาล ที่เริ่มมีความสำคัญจริงจึงกองหนึ่งในกรมตำรวจ^{๔๑}

^{๓๙} สุกัญญา ตีระวนิช, หนังสือพิมพ์ไทย จากปฏิวัติ 2475 สู่ปฏิวัติ 2516,

หน้า 27.

^{๔๐} อนันต์ เสนาจันทร์ และคณะ, อันตราย อ.ตร., หน้า 25.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 25 - 26.

นอกจากจะมีการใช้ตำรวจในการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนแล้ว ยังมีการใช้กำลังตำรวจจับกุม ปรามปรามทหารที่คบคิดก่อการทำร้ายต่อตัวหลวงพิบูลสงครามอีกด้วย จากเหตุการณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2478 ครั้งหลวงอดุลย์ ดำรงตำแหน่งรองอ.ตร. เมื่อนายพุ่มทับสายทอง ได้พยายามฆ่า พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม (ร.ม.ต.กลาโหม ขณะนั้น) ที่สนามหลวง และนายพุ่มได้ถูกทหารยิงตาย จากนั้นตำรวจสันติบาลภายใต้อำนาจทางการเมืองก็ได้ใช้ความพยายามในการสืบสวนหากลุ่มผู้คบคิดกบฏยิ่งขึ้นจนถึง 3 สิงหาคม 2478 จึงได้จับกุม ส.อ.สวัสดิ์ มหะหมัด กับพรรคพวกนายสิบในกองทัพบทหารราบที่ 2 จำนวน 13 คน ในข้อหากบฏ ซึ่งมักเรียกกันว่า "ขบถนายสิบ" โดยที่กลุ่มนายสิบเหล่านี้ได้วางแผนรุนแรงที่จะฆ่าหลวงพิบูลฯ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร และหลวงอดุลย์ แต่แผนการที่จะปฏิบัติในวันที่ 5 สิงหาคม ได้รั่วไหลเสียก่อน ศาลพิเศษเพื่อปฏิบัติการ ได้พิจารณาคดีเมื่อ 27 สิงหาคม 2478 โดยนิพากษาให้ประหารชีวิต ส.อ.สวัสดิ์ มหะหมัด จำคุกตลอดชีวิต 8 นาย จำคุก 20 ปี 3 นาย และจำคุกพลเรือน 1 นาย 16 ปี

โดยสรุป บทบาททางการเมืองของตำรวจในยุคสมัยดังกล่าวนี้ เป็นไปในลักษณะของ เครื่องมือทางการเมืองของคณะราษฎร ในการจำกัดประวัติกองการเมือง และจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน

บทบาททางการเมืองของตำรวจในช่วงพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์

ในช่วงนี้ ตำรวจเป็นกลไกรัฐและกลไกทางการเมือง ซึ่งมีหน้าที่ในการใช้ความรุนแรงทางการเมือง (political violence) ภายหลังกองรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 แล้ว การใช้กำลังก็กลายเป็นเรื่องธรรมดา ๆ ในทางการเมืองอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน หลังจากการปฏิวัติสมัยพระยามโนฯ พ.ศ. 2476 อำนาจของรัฐบาลขึ้นอยู่กับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และไม่มีการปฏิวัติเกิดขึ้นอีก การรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ถือว่าเป็นการเริ่มต้นยุคการเมืองใหม่ที่ระบอบ

รัฐธรรมนูญเสื่อมลง จากฐานะเป็นที่มาของความชอบธรรมทางการเมือง กำลังจึงเป็นอาวุธชั้นสุดท้าย เพราะแม้แต่พวกที่เรียกกันว่า เสรีชน (ปรีดีและพวกเสรีไทย) ก็ยังพยายามที่จะใช้กำลังด้วย บางทีแล้วเจตนาของลัทธิทหารนิยม ลัทธิเชื่อน้ำ และการเน้นย้ำในความรักชาติและความกล้าหาญของทหาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของนโยบายสมัยสงครามของจอมพล ป. ได้มีผลต่อนายทหารบกหนุ่ม ๆ ด้วย⁴¹ ลักษณะของการใช้ความรุนแรงทางการเมืองจึงเป็นลักษณะเด่นของการเมืองไทยในยุคสมัยนี้⁴²

การใช้ตำรวจเป็นเครื่องมือทางการเมืองในช่วงนี้ มีลักษณะของการเข้าครอบงำกำลังตำรวจ โดยผู้นำทางการเมืองการทหาร (politico-military leaders) เช่นเดียวกับในกรณีของ พล.ต.อ.อดุลย์ เดชจรัส ตัวแทนของคณะราษฎร กล่าวคือภายหลังการรัฐประหาร

⁴¹ ทักซ์ เจลิมเตียร์น, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 73 - 74.

⁴² โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่การรัฐประหารรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2491 จนถึงการยึดอำนาจรัฐของคณะทหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ใน วิเทศกรณีย์, (นามแฝง), สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงยุคปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมการพิมพ์, 2518), หน้า 964-1072; เสถียร จันทิมาธร และ ชรรค์ชัย บุนปาน, กองทัพกับประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิเศษเนศ, 2526), หน้า 48 - 96; ทักซ์ เจลิมเตียร์น, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 52 - 194, เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์, 2529), หน้า 160 - 225; เสลา เรขะรุจิ, 25 คดีกบฏ (พระนคร : สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น, 2513), หน้า 211 - 362.

ในปี พ.ศ. 2490 ก็ได้มีความพยายามของคณะกรรมการในการเข้าแทรกแซงรัฐบาลพลเรือนของ นายควง อภัยวงศ์ โดยได้ขอให้พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ไปเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ⁴³ ทั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถใช้กำลังตำรวจในการกวาดล้างปรักษ์ทางการเมืองได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในลักษณะเดียวกับในช่วงของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่พลโทชิตมันคีลป์ สีนาคโยธารักษ์ รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธ⁴⁴ ทำให้คณะกรรมการภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาทำการบีบบังคับให้นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ลาออกจากตำแหน่ง และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยอีกตำแหน่งหนึ่ง และได้แต่งตั้งให้พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ไปเป็นรองอธิบดี ตำรวจ และในเวลาเดียวกันนั้นก็ได้อเลื่อนยศขึ้นเป็นพลตำรวจตรี มีตำแหน่งเป็นรองอธิบดีตำรวจ ฝ่ายปราบปราม⁴⁵ ในขณะที่ พล.ต.อ. หลวงชาติตระการโกศล เป็นอธิบดีกรมตำรวจ⁴⁶

พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ เคยเป็นนายทหารคนสนิท (ทส.) ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้ยังเป็นลูกเขยของ พลโท ผิน ชุณหะวัณ หัวหน้าคณะกรรมการซึ่งทำรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2490 อีกด้วย ทำให้กลายเป็นผู้ที่มีอำนาจและบทบาททางการเมืองโดดเด่นคนหนึ่ง และเมื่อมาดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปรามก็ยังมีอำนาจและบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ⁴⁷ ทั้งนี้ โดยอาศัยการใช้ความรุนแรงทางการเมือง จากกำลัง

⁴³ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), สารคดีประวัติศาสตร์การเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงยุคปัจจุบัน, หน้า 964

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 969.

⁴⁶ เสถียร จันทิมาธร และธรรค์ชัย ปุณปาน, กองทัพกับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2526), หน้า 48.

⁴⁷ พุฒ บุรณสมภพ, เงื่อนไขการปฏิวัติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัท พี.วาทีน พับลิเคชั่น จำกัด, 2528), หน้า 135 - 136.

ตำรวจที่มีอยู่ และได้มีการพัฒนาศักยภาพขึ้น เป็นหนทางในการขยายอำนาจออกไป (expansion of power)

บทบาททางการเมืองของตำรวจในช่วงแรก ในขณะที่พลตำรวจตรี เผ่า ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจนั้น เป็นไปในลักษณะการปรามปรำกั่ทางการเมืองของรัฐบาลทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการใช้ตำรวจสันติบาลในการสืบสวนตั้งในกรณีของกบฏเสนาธิการปี 2491⁴⁸ ซึ่งเป็นคณะนายทหารเสนาธิการที่มีการวางแผนการที่ระบุว่า จะใช้ระเบิดขว้างเข้าไปในงานพิธีมงคลสมรสระหว่าง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะที่ยังดำรงยศเป็นพันเอก และท่านผู้หญิงวิจิตรฯ ธนะรัชต์ ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นเจ้าของ การจู่โจมด้วยระเบิดร้ายแรงนี้ ตามการสืบสวนปรากฏว่าเป็นส่วนหนึ่งของแผนในการจะสังหารคณะรัฐประหารในปี 2490 ทั้งคณะที่จะไปในงานพิธีมงคลสมรสครั้งนี้ แต่แผนนี้ได้รั่วไหลเสียก่อนที่จะดำเนินการไป⁴⁹

รายงานของผู้สืบราชการลับฝ่ายสันติบาลแจ้งต่อไปว่า ภายหลังจากสำเร็จภารกิจในการก่อการรัฐประหารขึ้นแรกในการทำลายล้างบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐประหารแล้ว ในวันที่ 2 ตุลาคม 2491 เวลา 4 น. ตรง จะส่งกำลังฝ่ายคอมมานโดในการบุกเข้ายึดสวนพฤกษศาสตร์เพื่อที่จะจับพลตรี หลวงสิทธิยุทธการ เสนาธิการกองทัพบกที่ 1 จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ, พล.ท.กาจ กาจสงคราม และ พ.อ.บัญญัติ เทนหัดสินทร์⁵⁰

จากนั้นกำลังส่วนหนึ่งจะเข้ายึดกระทรวงกลาโหม อันเป็นแผนขั้นสุดท้ายในการจะใช้เป็นกองบัญชาการรัฐประหารต่อไปจนกระทั่งเสร็จสิ้นภารกิจอื่น ๆ ในการยึดอำนาจบริหารราชการแผ่นดินโดยครบถ้วน⁵¹

⁴⁸ เสลา เรขะรุจิ, 25 คติภพ, หน้า 215.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215 - 216.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 216.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

กำลังส่วนที่จะยึดกระทรางกลาโหมครั้งนี้ ภายหลังจากประชุมในระหว่าง พล.ท. สมบูรณ์ ศรานจิต พล.ต.หลวงธรรมากรโกวิท พ.ท.พโยม จุฬานนท์ และ พล.ต. ประจวบ ภูมิรัตน์ แล้ว ได้มอบหมายให้ พ.อ.กิตติ ทัดตานนท์ เป็นผู้นำกำลังเข้ายึดกระทรางกลาโหม และ พ.ท.พโยม จุฬานนท์ เป็นผู้นำกำลังไปจับกุม พ.อ.บัญญัติ เทพหัสดินทร์ ผู้บังคับการกรมรถที่ 1 เพื่อจะได้ ใช้กำลังส่วนนี้ออกปฏิบัติการต่อไป^{๕๒}

เมื่อ พล.ต.ต. เผ่า ศรียานนท์ ได้รับทราบจากตำรวจสันติบาลแล้ว ก็ได้ใช้กำลังตำรวจ ร่วมกับกำลังทหารบางหน่วยกวาดล้าง จับกุม จนสามารถปราบปรามผู้ก่อการได้อย่างราบคาบ

นอกจากคณะนายทหารเสนารธิการแล้ว ก็ยังมีการก่อการอีกหลายครั้ง ได้แก่ กบฏ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492^{๕๓} กบฏวังหลวง กบฏแมนฮัตตัน ซึ่งรัฐบาลทหารของ จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ใช้ทั้งทหารและตำรวจเข้าทำการปราบปรามอย่างเด็ดขาดและรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของ กบฏวังหลวงและกบฏแมนฮัตตัน^{๕๔}

ในกรณีของกบฏวังหลวง ฝ่ายผู้ก่อการยึดเอาพระบรมราชวังเป็นกองบัญชาการในขณะที่ ฝ่ายรัฐบาลใช้กำลังทหาร และตำรวจเข้าทำลายล้างอย่างรุนแรง พร้อมกันนั้นก็มีการปะทะกัน อย่างหนักระหว่างกำลังของทหารบกภายใต้การนำของพลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์กับกำลังทหารเรือ

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า 216 - 217, โปรดดูเพิ่มเติมใน เลกซีร จันทิมารธ และซรรค์ชัย บุณปาน, กองทัพไทยกับประเทศไทย, หน้า 62.

^{๕๓} วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงยุคปัจจุบัน, หน้า 978 - 979.

^{๕๔} โปรดดู นิยม สุพรรณงา, ทหารเรือกบฏ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ศิลปวัฒนธรรม, 2529).

ของฝ่ายผู้ก่อการ ภายใต้การนำของ พลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ และพลเรือตรีทหาร ข้าหนีญ^{๕๕}

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ และภายหลังจากต่อสู้ อย่างหนักแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าทำการจับกุม พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข อดีตผู้บังคับการ ตำรวจสันติบาล และ พ.ต. โพน อินทรทัต อดีตผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ แต่ทั้งสองคนถูก ตำรวจยิงตายในข้อกล่าวหาว่า ต่อสู้เจ้าหน้าที่^{๕๖}

กรณีการสังหารโหด 4 อดีตรัฐมนตรี คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายทองเปลว ชลภูมิ อดีตรัฐมนตรีในรัฐบาล ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นคดีการเมือง ที่สำคัญ เนื่องจากการสังหารเกิดขึ้นระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ^{๕๗} ซึ่งมีความ อื้อฉาว นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแห่งชื่อเสียงของกรมตำรวจในยุคสมัยนั้นมาก

ส่วนในการนิคมภูแมนทัศน์ อันเป็นการปฏิบัติการเพื่อยึดอำนาจรัฐของทหารเรือใน พ.ศ.๓. เว่า ศรียานนท์ ได้ร่วมมือกับ พล.ท.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการปราบปราม โดย พ.ต.ต. เว่า ศรียานนท์ ตั้งกองบัญชาการฝ่ายตำรวจขึ้นที่วังปารุสกวันและตัวเองทำหน้าที่เป็นแม่ทัพบัญชา การรบ โดยมีฝ่ายเสนาธิการประกอบด้วย พ.ต.อ.พิชัย กุลละวณิชย์ และ พ.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน ส่วนฝ่ายพลรบได้แก่ อัศวินทั้งสี่ ซึ่งในที่สุดจากการโจมตีของฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายทหาร เรือก็ต้องยอมจำนนโดยสิ้นเชิง^{๕๘}

^{๕๕}วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงยุคปัจจุบัน, หน้า 988 - 993.

^{๕๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า 993.

^{๕๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า 1003 - 1009, โปรดดูเพิ่มเติมใน ชิต วิชาสวัช, เผ่าสารภาพ (บุรุษเหล็กแห่งเอเชีย) (พระนคร: แพร่พิทยา, 2503), หน้า 390-415.

^{๕๘}นิยม สุพรรณงษ์, ทหารเรือกบฏ, หน้า 49.

หลังจากที่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกรมตำรวจอย่างขนานใหญ่ จนกำลังตำรวจมีสภาพเป็น "กองทัพ" ดังที่มีผู้บรรยายว่า

สำนักใหญ่วังปารุสกวัน ภายในหลังม่านแห่งนี้ กำลังเป็นที่วางแผนการที่จะสถาปนา "รัฐตำรวจ" ขันขนานใหญ่ เพราะเมื่อบ้านเมืองอยู่ในสภาพเช่นนี้ อำนาจทั้งหลายได้โปรยปรายมาสู่วังเมืองของชนชั้นปกครองอย่างเต็มที่ที่หัวถ่วงกันดิบดีแล้ว สภาพการณ์ก็จะ เป็นประชาธิปไตยอยู่ไม่ได้ หัวหน้าใหญ่แห่งวังปารุสกวันจึงสั่งการให้รวบรวมตำรวจที่เกี่ยวกับตำรวจทั่วโลกขนาดใหญ่กิจการของตำรวจทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นในโลกเสรี หรือหลังม่านเหล็กมันไม่ได้ถูกล้างให้แปลขึ้นมาโดยด่วน เพื่อนำมาผสมผสานประกอบขึ้นเป็นรูปกองทัพตำรวจไทยอันทันสมัย เพราะฉะนั้นภายในเวลาไม่ช้า ตำรวจเมืองไทยก็มีแต่ตำรวจเดินเท้า นรบริบ ๗ เป็นหมู่ ๗ ตามถนนหนทาง ก็เปลี่ยนแปลงมาเป็น ตำรวจรถเกราะ ตำรวจน้ำ ตำรวจอากาศยาน ตำรวจรถไฟ ตำรวจสุนัข ตำรวจม้า ตำรวจชายแดน ตำรวจพลร่ม และอื่น ๆ อีกหลายประเภท ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณอันมากมายหลายร้อยล้านบาทเพื่อการนี้ ใจคออัน จอมอัศวินจะสร้างสรรกองทัพตำรวจให้เป็นที่รวมชีวิตของทหารทุกเหล่าทุกกองทัพนั่นในกองทัพตำรวจไทย^{๕๑} ภายใต้คำขวัญที่ว่า "ภายใต้ดวงอาทิตย์นี้ไม่มีอะไรที่ตำรวจไทยจะทำไม่ได้"^{๕๐}

ภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.อ. เผ่า กรมตำรวจได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว^{๕๑} เพราะ พล.ต.อ. เผ่า ต้องการที่จะสร้างฐานอำนาจทางหนึ่งขึ้นนอกขอบข่ายของกองทัพบก ซึ่งบัดนี้ พล.ต.อ. เผ่า มิได้เกี่ยวข้องกับอีกต่อไปแล้ว หลัง พ.ศ. 2490 และหลังความพยายามต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ที่จะยึดอำนาจ กองกำลังกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ยอมรับกันว่าเป็น

^{๕๐}ชิต วิภาสวัช, เผ่าสารภาพ (บุรุษเหล็กแห่งเอเชีย) (พระนคร: แพร่พิทยา, 2503), หน้า 41 - 42.

^{๕๑}นิยม สุขรองแพ่ง, ทหารเรือบกฏ แมนอัศวิน, หน้า 27.

^{๕๒}ทักษ์ เจริมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 106. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518)

ทางนำไปสู่ความสำเร็จทางการเมือง พล.ต.อ. เผ่า ย่อมเข้าใจในเรื่องนี้โดยถ่องแท้ ดังนั้น จึงได้ดำเนินการสร้างกรมตำรวจให้เป็นกองกำลังของตนเอง สายงานการบังคับบัญชาเข้มงวดและมีการรักพวกรักพ้องกันในหมู่นายตำรวจแน่นแฟ้นมากโดยอาศัยอิทธิพลส่วนตัวของ พล.ต.อ. เผ่า เท่าที่ปรากฏนั้น กรมตำรวจจะเป็นกองทัพบกแห่งที่สองที่เดียว เนื่องจากนายตำรวจและเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ประจำวันที่จะต้องรับใช้ประชาชนแล้ว และไม่ค่อยจะมีเวลาว่างมากนักสำหรับการฝึกฝนและการอบรมระเบียบวินัยเหมือนกองทัพ จึงเป็นเรื่องยากสำหรับ พล.ต.อ. เผ่า ที่จะสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแบบกองทัพจริง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ในหมู่คนของตน แต่ พล.ต.อ. เผ่า ก็ได้พยายามอย่างถึงขนาดที่มีกลุ่มนายตำรวจซึ่งเป็นทั้งผู้คุมกันที่มีความสัมพันธ์สนิทแนบแน่นของตนเอง^{๕๒}

เหล่าบริวารของ พล.ต.อ. เผ่า เรียกกันว่า อัศวิน พวกอัศวินคือ นายตำรวจที่ พล.ต.อ. เผ่า เลือกลงมาทำงานให้ตน "อัศวิน" เหล่านี้เป็นที่รู้จักกันได้จากแหวนทองหรือแหวนเพชรที่ พล.ต.อ. เผ่า มอบให้และยังให้บริวารเป็นพิเศษอีกด้วย บุคคลเหล่านี้ทำงานที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมและช่วยก่อตั้งสิ่งที่นักเขียนคนไทยอ้างถึงว่าเป็น "รัฐตำรวจ" (police state)^{๕๓} ตอนที่มอำนาจมากที่สุด กรมตำรวจมีอัตรากำลังจำนวนเกือบถึง 43,000 คน ซึ่งเป็นจำนวนมากพอที่จะยืนหยัดเป็นคู่แข่งกับกองทัพได้จริง ๆ ^{๕๔}

สหรัฐอเมริกาที่สนับสนุน พล.ต.อ. เผ่า สหรัฐอเมริกาได้ส่งรถถัง รถหุ้มเกราะ เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ เรือ และอาวุธปืนทันสมัยให้กับกรมตำรวจไทย^{๕๕} กรมตำรวจมีกองพลร่มของตนเอง และมีโรงเรียนฝึกพลร่มหนึ่งแห่งในประเทศ^{๕๖}

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๕๔} Frank C. Darling, Thailand and The United States (Washington D.C.: Public Affairs Press, 1965), p. 114.

^{๕๕} Ibid.

^{๕๖} วันกองทัพบก 2497 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 107 - 108.

เหตุผลที่เปิดเผยทั่วไปของ พล.ต.อ. เผ่า ในการมีกองกำลังมากมายเช่นนั้นก็ถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการรณรงค์ปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ ข้ออ้างนี้อาจอ้างขึ้นเพื่อทำให้อเมริกาผู้หนุนหลังตนพอใจ และเพื่อลดความไม่พอใจของกองทัพบกกลงอย่างไรก็ตามความจริงแล้วกองกำลังได้ถูกนำมาใช้สำหรับการปราบปรามเกี่ยวกับการเมืองเป็นส่วนใหญ่และเพื่อประโยชน์ส่วนตัว^{๕๗}

ตามคำแนะนำของ พล.ต.อ. เผ่า กองสืบสวนอาชญากรรม และสำนักงานปราบปรามอาชญากรรมได้ปฏิบัติการด้วยความรุนแรงเยี่ยงเกสตาโป ผู้ก่อความไม่สงบทางการเมือง คนที่ถูกสงสัยว่ากำลังต่อต้านรัฐบาล และพวกสนับสนุนคอมมิวนิสต์ จึงถูกจับ แม้ว่าจะไม่มีบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำเหล่านี้ แต่ก็มีเรื่องเสื่อมเสียหลายเรื่องที่เปิดเผยออกมาหลังจาก จอมพลสฤษดิ์ ยึดอำนาจได้^{๕๘}

ในด้านที่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนนั้น บทบาทของตำรวจมีอยู่อย่างชัดเจนในด้านการใช้กฎหมายในลักษณะของการใช้อำนาจจับกุมการจับกุมครั้งสำคัญเห็นจะได้แก่ ขบถสันติภาพ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 ผู้ถูกจับกุมมีทั้งนักหนังสือพิมพ์ เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ สมัคร บราวาศ อุทธรณ์ พลกุล บุศย์ สิมะเสถียร มีทั้งนายทหารและนักการเมือง ในระหว่างนี้ อารีย์ ลีวีระ ก็ได้ถูกลอบสังหาร ข้อหาใหญ่คือ สมทบกันทำลายล้างรัฐบาล ก่อให้เกิดการแบ่งแยก ชักชวนให้เกลียดชังมิตรประเทศ ฯลฯ ในเดือนกันยายน 2496 พล.ต.อ. เผ่า วางระเบียบปิดปากหนังสือพิมพ์ ห้ามเสนอข่าวการประชุมสภาป้องกันราชอาณาจักร ข่าวการประชุมสภาสภาโหม ข่าวประชุมสภาของ 3 กองทัพ ห้ามเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกองทัพไทยในเกาหลี ถ้าทางราชการไม่แถลง ห้ามวิพากษ์วิจารณ์การเมืองระหว่างประเทศ^{๕๙}

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

^{๕๙} สุกัญญา ตีระวนิช, หนังสือพิมพ์ไทย จากปฏิวัติ 2475 สู่ปฏิวัติ 2516,

(กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนานาณิช, 2526), หน้า 32 - 33.

สำหรับตัว พล.ต.อ. เผ่า นั้น กล่าวกันว่า โดยบุคลิกเป็นคนเต็มสุราจัด ซี้โมโห และคงจะเป็นคน
 ลุก่ออำนาจพอสมควร สยามนิกร ฉบับวันที่ 18 กรกฎาคม 2499 ได้ลงข่าวเกี่ยวกับความรักลูกน้อง
 ของ พล.ต.อ. เผ่า โดยให้อภิสิทธิ์นายตำรวจผ่อนส่งรถยนต์ได้ตามลำดับชั้น โดยถือหลักเกณฑ์ว่า
 ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีสิทธิ์ก่อน ซึ่ง นสพ. ไทยรายวันได้กล่าวว่าทั้งนี้เนื่องจากบรรดานายตำรวจชั้น
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยต่างใช้สิทธิ์กันถึงพันสองร้อยเศษ ซึ่งเกินโควตาที่ได้รับมาก จึงต้องผ่อนผันให้สิทธิ์แก่
 นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก่อน⁷⁰

โดยสรุป ตำรวจในช่วงนี้มีลักษณะของ "ตำรวจการเมือง" อย่างเห็นได้ชัด ดังที่มีผู้
 ตั้งข้อสังเกตว่า

ในยุคลสมัยของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ปรากฏว่าเป็นบุคคลที่ตำรวจในฐานะของ
 "ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์" ได้กลายเป็นตำรวจนิทกษผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย
 ตำรวจกลายเป็นตำรวจที่มีลักษณะเหี้ยมเกรียม หัวหาญ ดุดัน การปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้เป็น
 ไปอย่างจริงจังตลอดสมัย⁷¹

บทบาททางการเมืองของตำรวจในช่วงของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ภายหลังการยึดอำนาจของคณะทหาร ภายใต้การนำของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี
 พ.ศ.2501 แล้ว อำนาจทั้งมวล รวมทั้งกำลังตำรวจตกอยู่ในมือของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 และคณะ จอมพล สฤษดิ์ นั้น นอกจากจะดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว
 ยังได้ดำรงตำแหน่งอำนาจอีกหลายด้านในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ในด้านพลังอำนาจทางทหาร
 จอมพลสฤษดิ์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก มีอำนาจควบคุมบังคับ

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

⁷¹ อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และ วราสิทธิ์ สุมณ, อันตราย อ.ตร.
 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โพรี่สามต้น, 2517), หน้า 37-38.

บัญชากองทัพทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองสั่งการกองทัพโดยตรง นอกจากนี้ จอมพล สฤษดิ์ ยังได้ดำรงตำแหน่งอธิบดี กรมตำรวจอีกด้วย ทำให้สามารถจะควบคุมกำลังตำรวจทั่วประเทศได้อย่างใกล้ชิด เป็นการป้องกันการใช้อำนาจตำรวจในทางที่จะเป็นอันตรายต่อตนเองได้เป็นอย่างดี⁷²

ลักษณะเด่นของบทบาททางการเมืองของตำรวจยุคนี้คือ การใช้อำนาจเด็ดขาด ดังที่มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การใช้อำนาจตามกฎหมายในคราวของตำรวจ เพื่อจับกุมปราบปรามอย่างรุนแรงนั้น ทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวอย่างยิ่ง และดูเหมือนความกลัวในครั้งกระนั้นยังคงรากแน่นหนาอยู่ในความคิดของประชาชนจนเป็นประโยชน์แก่ผู้ปกครองรุ่นหลังไปด้วย เป็นยุคที่นักคิดต้องเงยบ คนฉลาดก็ต้องโง่เท่านั้นยังไม่พอ การใช้ ม. 17 อันขึ้นชื่อลือชาในการยิงเข้าผู้ต้องหาโดยไม่ผ่านการพิจารณาตามกระบวนการยุติธรรม ก็ทำให้แผ่นดินไทยตกอยู่ใต้อำนาจเผด็จการอันยาวนาน⁷³

อย่างไรก็ตาม บทบาทของ จอมพล สฤษดิ์ มีอยู่ช่วงระยะยาวไม่นานนัก เนื่องจาก จอมพล สฤษดิ์ ได้ถึงอสัญกรรมในปลายปี พ.ศ. 2506 แต่ก็ไม่ทำให้กรมตำรวจพ้นจากการครอบงำ

⁷² พยงค์ อัครวิษยนต์, "มูลเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516,"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 59 โปรดดูเพิ่มเติมใน ศักดินา จัตรกุล ณ อยุธยา "รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500 - 2506)," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525); อุกฤษณ์ ปัทมานนท์, "ปัญหาการเขียนประวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์," ใน บทความประกอบการสัมมนา ถึงศตวรรษธรรมศาสตร์ : 2477 - 2527 เรื่องปัญหาการเขียนประวัติผู้นำไทย, โดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ธวัชชัย สาครินทร์ และ อุกฤษณ์ ปัทมานนท์ เอกสารวิชาการหมายเลข 47 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527, หน้าใบแทรก.

⁷³ อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวาราลิทธิ์ สุมมน, อันตราย อ.ตร. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โพธิ์สามต้น, 2517), หน้า 43.

ทางการเมือง (political domination) และการแทรกแซงของทหารการเมือง (political-military intervention) ไปได้ กล่าวคือ ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจต่อจากจอมพล สฤษดิ์ ก็เคยเป็นทหารมาก่อนเช่นเดิม

บทบาททางการเมืองของตำรวจในช่วงของพลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ก้าวเข้ามาในกรมตำรวจด้วยตำแหน่งรอง อ.ตร. สมัย พล.ต.อ.ไสว ไสวแสนยากร เป็น อ.ตร. เพื่อเป็นทนายของตำแหน่งนี้แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธานินทร์ กำลังจะพิจารณาให้ พล.ต.อ.ไสว ไสวแสนยากร ไปกินตำแหน่งผู้ว่าการรถไฟ บังเอิญมีข่าวเป็นทำนองว่า "อ.ตร.จะจับนายกรัฐมนตรีเมื่อไรก็ได้" ประกอบกับมีเสียงครหาเกี่ยวกับการซื้อเครื่องอิเล็กทรอนิกส์คันละ 13 ล้าน ของกรมตำรวจในขณะนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธานินทร์ จึงเข้าดำรงตำแหน่ง อ.ตร.เสียเอง ซึ่งด้วยเหตุนี้เอง พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่ง อ.ตร.ต่อมา จึงได้ย้ายนายตำรวจผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับ จอมพลสฤษดิ์ ธานินทร์ เข้าประจำกรมเสียหลายนายด้วยความอาฆาตแค้นเป็นการส่วนตัวและไม่ไว้วางใจ⁷⁴

สภาพทางการเมืองโดยทั่วไปในระยะนี้ นอกจากจะมีภัยคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์แล้ว รัฐบาลเริ่มที่จะประสบกับปัญหาความไม่พอใจของประชาชนที่คณะผู้บริหาร หรือคณะปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2502 เป็นรัฐบาลผูกขาด (monopoly government) มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานภายใต้ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 ซึ่งจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยในทางตรงกันข้ามกลับเปิดโอกาสให้คณะรัฐบาล และเจ้าพนักงานมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติการอย่างกว้างขวาง

ในการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้มีการจับกุมนายตำรวจที่เกี่ยวข้องกับ คดีกบฏ 3 ธันวาคม อาทิเช่น พล.ต.อ.สกล สติดยุทธการ ผู้กำกับการโรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, อนันต์ เสนาพันธ์, มนัส สัตยารักษ์ และวาราสีธี สุขน, อันตราย อ.ตร., (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพธิสามต้น, 2517), หน้า 46-47.



พ.ศ.ศ.สุรินทร์ วีระชตน์ รองผู้กำกับการตำรวจสันติบาลกอง 2 เป็นต้น⁷⁵ นอกจากนี้ยังมีกรณี
อันธพาลเริ่มกลับมามีมากขึ้น การแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายทวีความรุนแรงมากขึ้น⁷⁶ กรณี
เจ้าหน้าที่ได้ทำการจับกุมพระภิกษุชาวเขมรลี้ก และจับกุมในข้อหาสงสัยว่ามีกรกระทำการอันเป็น
คอมมิวนิสต์⁷⁷ เป็นต้น

ในวันที่ 30 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2507 พล.ต.ท. พจน์ เกษะนันท์
ได้ทำการจับกุมครั้งใหญ่ ซึ่งกรมประมวลข่าวกลางศูนย์รักษาความปลอดภัย และตำรวจสันติบาลได้
รายงานตรงกันว่า ได้มีคนไทยบางส่วนบางคนซึ่งรับราชการอยู่ในกระทรวง ทบวง กรมหลายแห่ง
ได้เชื่อมโยงกันนำความลับของทางราชการไปให้แก่คนต่างชาติ โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในสถานทูต
ฝรั่งเศส

นอกจากนี้ในกรณีที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รักษาการณ์ในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ
จนถึงแก่อสัญกรรม โดยที่ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดี
กรมตำรวจนั้น ปรากฏว่า พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมตำรวจ
ได้ย้ายนายตำรวจผู้ที่ใกล้ชิดกับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าประจำกรมหลายนายด้วยความแค้น
เป็นการส่วนตัวและไม่ไว้วางใจ⁷⁴

การจับกุมบุคคลร่วมกันปล้นตลาดอำเภอท่าเรือ จังหวัดอยุธยา และถูกลงโทษตาม
มาตรา 17 ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 ในวันที่ 22 มีนาคม 2509

วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
และประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 การรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมือง

⁷⁵สว่าง ลานเหลือ, 37 ปีแห่งการปฏิวัติ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514),
หน้า 503 - 504.

⁷⁶เสน่ห์ ศรีมิ่งคล, การเมืองเรื่องนายกข (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์,
2517), หน้า 564.

⁷⁷อนันต์ เสนาจันทร์ พ.ศ.ศ., และคณะ, อ.ตร.อันตราย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โพธิ์สามต้น, 2517).

⁷⁸เรื่องเดียวกัน.

เมืองเริ่มมีการเคลื่อนไหวมากยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลได้จัดตั้งพรรคสหประชาไทย โดยมีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค และ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจเป็น รองหัวหน้าพรรค⁷⁹

ในช่วงระยะเวลาก่อนและระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง อธิบดีกรมตำรวจได้ประกาศ ตัวเป็นกลางในการเลือกตั้ง⁸⁰ (10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2511) เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรได้สร้างปัญหาให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างมากจนเป็นเหตุให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ กระทบการรัฐประหารตนเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยที่ตำรวจเป็นฝ่าย คณะผู้กระทบการรัฐประหาร ซึ่งมี พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีรอง หัวหน้าพรรค สหประชาไทย เป็นอธิบดีกรมตำรวจ โดยคณะปฏิวัติได้จัดตั้งสภาคณะปฏิวัติขึ้น โดยรวบรวม นาย ทหารตำรวจและนักวิชาการ โดยแบ่งเป็น 4 ฝ่าย คือ

1. ผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง โดยมี พล.อ.ประภาส จารุเสถียร เป็นผู้อำนวยการ ซึ่งควบคุมกระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย
2. ผู้อำนวยการฝ่ายเศรษฐกิจและการคลัง โดยนายพจน์ สารสิน เป็นผู้อำนวยการ ควบคุมกระทรวงการคลัง กระทรวงเศรษฐกิจและกระทรวงอุตสาหกรรม
3. ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตรและคมนาคม อันมี พล.อ.อ.ทวี จุลทรพย์ เป็นผู้อำนวยการ ซึ่งควบคุมกระทรวงเกษตร กระทรวงคมนาคม กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
4. ผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษาและสาธารณสุข อันมี พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นผู้อำนวยการ ควบคุมการตรวจศึกษาศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข

⁷⁹เจ้าหน้าที่ชั้นสูงของพรรคสหประชาไทยส่วนใหญ่เป็นข้าราชการประจำทั้งนั้น ยกเว้น นายพจน์ สารสิน และ พล.ต.อ.พิชัย กุลละวณิชย์ เท่านั้น ในขณะที่รัฐบาลเองประกาศว่าห้ามไม่ให้ข้าราชการยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่หัวหน้ารัฐบาลตลอดจนหัวหน้า พรรคกลับทำเสียเอง อ้างใน เสน่ห์ ศรีมงคล, การเมืองเรื่องนายกฯ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์, 2517), หน้า 566.

⁸⁰อนันต์ เสนาจันทร์, พ.ต.ต., และคณะ, อ.ตร.อันตราย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพธิ์สามต้น, 2517), หน้า 50.

ส่วนทางด้านกระทรวงการต่างประเทศนั้น จอมพล ถนอม กิตติขจร ในฐานะประธาน คณะปฏิวัติเป็นผู้ควบคุม

ต่อมาภายหลังคณะปฏิวัติได้สืบทราบมาว่า พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ให้การสนับสนุนผู้สมัครสมาชิกสภาอิสระอย่างลับ ๆ และมีความหวังว่าจะจัดตั้งพรรคการเมืองเสียเอง^๑ จนเป็นเหตุผลที่ จอมพล ถนอม กิตติขจร และ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ไม่ได้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย^๒ แต่ยังได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในช่วงก่อนจะมีการรัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และต่อมาไม่ได้รับการต่ออายุราชการเมื่อเกษียณอายุดังเช่น

^๑ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พล.ต.อ. มีกิจการเหมืองแร่ 2 แห่ง เป็นเจ้าของโรงเรียน รุจิเสรี เป็นประธานในบริษัทต่าง ๆ อาทิเช่น ธนาคารศรีอยุธยา บริษัทสุรามหาคุณ นอกจากนี้ยังมีบริษัทเป็นของตนเองโดยเฉพาะ มีหลักทรัพย์ส่วนตัวทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ตลอดจนกรณีที่มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่ามีรายได้จากการสร้างอาคารใหม่ การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ยานพาหนะทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ อวรุทธโรปกรณ์ ๔๗๕ และตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจสามารถทำให้ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ให้การสนับสนุนนักการเมืองและการจัดตั้งพรรคการเมืองได้ไม่ยากนัก ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 49 - 52.

^๒ความขัดแย้งระหว่าง พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ และพล.อ.ประภาส จารุเสถียร นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้ว ยังรวมไปถึงกรณีที่ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ควบคุมอำนาจในกรมตำรวจไว้แต่ผู้เดียว โดยไม่ฟังคำสั่งของ พล.อ.ประภาส ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และ พล.ต.อ.ประเสริฐฯ ไม่ยอมปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำทหารบก เช่น ปฏิเสธไม่ยอมจับกุมนักหนังสือพิมพ์ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ พลเอกประภาสฯ ตามคำขอร้องของ พลเอกประภาสฯ ในปี พ.ศ.2516 ทำให้ พล.อ.ประภาสฯ เกิดความไม่พอใจ ดูรายละเอียดใน "เปรียบเทียบพรรคการเมืองไทยศึกษาเฉพาะกรณีพรรคเสรีมนังคศิลา กับ พรรคสหประชาไทย," (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 167 - 168.

บุคคลบางคนในคณะรัฐบาล^{๑๓}

ภายหลังการรัฐประหารวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา สภาวการณ์ทางการเมืองภายในตกอยู่ในอำนาจของคณะปฏิวัติ ซึ่งมีรัฐธรรมนูญการปกครองประเทศ พ.ศ. 2522 เอื้ออำนวยให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการทั้งอำนาจทางนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ นอกจากนี้ยังคงมีการประกาศกฎอัยการศึกในเขตพื้นที่ที่อยู่ในเขตปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้เองตำราวจจึงมีบทบาทและสถานะภาพที่รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้น เมื่อ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ปลดเกษียณ อายุราชการไปแล้วจอมพล ประภาส จารุเสถียร ในฐานะรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารบกได้รักษาการณ์ในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกตำแหน่งหนึ่ง และได้รับพระราชทานยศเป็นนายพลตำรวจเอกในเวลาต่อมา^{๑๔}

กิจการตำรวจในช่วงระยะเวลาี้ ได้มีการปรับปรุงหน่วยงานภายในกรมตำรวจ ให้สามารถปฏิบัติการได้รวดเร็วเช่นเดียวกับทหาร อาทิ จัดตั้งกองอำนวยการกำลังพลข่าวยุทธการ และส่งกำลังบำรุง^{๑๕} การกระจายอำนาจบางประการไปสู่ผู้บังคับบัญชาระดับรองลงไป เช่น อำนาจการแต่งตั้งโยกย้ายนายตำรวจระดับนายสิบและพลตำรวจ เป็นต้น

ภาวะการเมืองที่ฝ่ายรัฐบาลและคณะปฏิวัติยึดอำนาจโดยปราศจากรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศเป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปีนี้เอง ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ การกระทำของรัฐบาล โดยพยายามเรียกร้องรัฐธรรมนูญและให้มีการปกครองใน

^{๑๓}อนันต์ เสนาจันทร์, พ.ต.ต., อันตราาย อ.ตร., (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โพลีสามตัน, 2517), หน้า 50.

^{๑๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ระบอบประชาธิปไตย^{๑๖} ประกอบกับการประกาศกฎอัยการศึกของรัฐบาล ตำรวจจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของรัฐบาลและอธิบดีกรมตำรวจซึ่งมีตำแหน่งในคณะรัฐบาลและคณะปฏิวัติ บทบาทที่สำคัญของตำรวจก็คือ การสั่งสอบสวนนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่มีความใกล้ชิดกับอธิบดีกรมตำรวจคนเก่าซึ่งมีความขัดแย้งกับรัฐบาล^{๑๗} และการย้าย พล.ท.ประจวบสุนทรางกูร ซึ่งเป็นบุคคลที่รัฐบาลไว้วางใจ จากองค์การทำเรือมาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ^{๑๘} ตลอดจนการแต่งตั้ง โยภย้านายตำรวจในตำแหน่งสำคัญหลายนายด้วยกัน

บทบาททางการเมืองของตำรวจในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ก่อนการสิ้นสุดของรัฐบาลทหารของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ขบวนการนักศึกษาได้มีการเคลื่อนไหว เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญในช่วงต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเมื่อเริ่มมีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญขึ้นนั้น รัฐบาลทหารในเวลานั้นก็ได้เริ่มที่จะมีการป้องกันปราบปรามในทันทีโดยพล.ต.ท.ประจวบ สุนทรางกูรรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายกิจการพิเศษได้แถลงตอบโต้การเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้เริ่มมีขึ้นในวันที่ 5 ตุลาคม 2516

ศูนย์วิทยทรัพยากร

^{๑๖} อาทิ การเดินขบวนยับยั้งการขึ้นค่าโดยสาร การเดินขบวนต่อต้านกรณีทุ่งใหญ่ การต่อต้านญี่ปุ่น การเดินขบวนต่อต้านการออกกฎหมายของรัฐบาล เป็นต้น

^{๑๗} อนันต์ เสนาพันธ์, พ.ต.ต., อันตราาย อ.ตร. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์สามต้น, 2517), หน้า 52.

^{๑๘} ดูรายละเอียดและประวัติย่อในเรื่องเดียวกัน, หน้า 123 - 127.

ดังนี้^{๑๑} "หากการเรียกร้องครั้งนี้ทำให้เกิดการเดินขบวนขึ้น ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจะดำเนินการจับกุมทันที เพราะเป็นการผิดกฎหมายคณะปฏิวัติ ที่ห้ามการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะเกิน 5 คน"^{๑๒}

ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ขณะที่กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญถึงตลาดประตูน้ำ และกำลังจะแยกย้ายแจกใบปลิว เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลและเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลจำนวนหนึ่งได้เข้าจับกุมบรรดาบุคคลในกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญทันที หลายคนสับัดหลุดจากการจับกุมหนีไปได้ เจ้าหน้าที่จึงจับได้ทั้งหมด 11 นาย คือ

1. นายธีรยุทธ บุญมี อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทย
2. นายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร อดีตนักการเมืองแห่งขบวนการรัฐบุรุษ
3. นายเนพร สุวรรณพานิช ประจำกองปกนิตยสารมหาสารภูธร
4. นายทวี หมี่เน็กร อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

^{๑๑} พยงค์ อัครวิษยนต์, "มูลเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516," หน้า 205 : โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อนันต์ เสนาจันทร์, และคนอื่น ๆ , ด้ายเทวดา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2516), หน้า 115 - 171, วันมหาวิปโยค (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อลลาลายด์พรพรินเตอร์ แผนกงานพิมพ์ของบริษัทโพสต์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2516); สมบูรณ์ คนฉลาด, วันมหาวิปโยคยุค จอมพล ถนอมปฏิวัติ 2516 (กรุงเทพมหานคร : รวมการพิมพ์, 2516) : สุกจิต บุญบงการ และ กนลา สุขพานิชชั้นทปราบ, "ความรุนแรงทางการเมืองกับพัฒนาการทางการเมืองไทย," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาพัฒนาการทางการเมือง หน่วยที่ 1-7 ธารทอง ทองสวัสดิ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการพิมพ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช, 2528)

^{๑๒} ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชนตุลาคม 2516 (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517), หน้า 44, อ้างถึงใน พยงค์ อัครวิษยนต์, "มูลเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516," หน้า 205. และ ไทยรัฐ ปีที่ 12 ฉบับที่ 5750 (12 ตุลาคม 2516): 1, 16.

5. นายมนตรี จิงสิริอารักษ์ ประจำกอง บ.ก.สังคมศาสตร์ปริทัศน์
6. นายปรีดี บุญซื่อ นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 4 ธรรมศาสตร์
7. นายชัยวัฒน์ สุวิชัย อดีตอาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. นายบุญส่ง ชเลธร นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ ปีที่ 2 รามคำแหง
9. นายบัณฑิต เอ็งนิรัตน์ นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ ปีที่ 4 ธรรมศาสตร์
10. นายวิสา คัญทัพ นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ ปีที่ 3 รามคำแหง
11. นายธัญญา ชนชฎาธาร นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 4 ธรรมศาสตร์^{๑1}

ผู้ต้องหาพร้อมด้วยของกลางถูกควบคุมตัวไปยังสันติบาลกอง 2 กรมตำรวจ โดยแจ้งข้อหา "มีวสุมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมือง" จากนั้น พลตำรวจตรีชัย สุวรรณศรี ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ได้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวผู้ต้องหาทั้ง 11 นาย แยกย้ายไปค้นหลักฐานเพิ่มเติมที่บ้าน^{๑2}

ภายหลังจากสอบสวนเรียบร้อยแล้ว ผู้ถูกควบคุมตัวทั้ง 11 คน ถูกพาขึ้นรถไปที่ศูนย์ฝึกตำรวจนครบาลบางเขน และนำตัวไปควบคุมไว้ชั้นหนึ่ง ร่วมกับผู้ต้องหาในคดีมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กับผู้ต้องหาเนรเทศ^{๑3}

การจับกุมดังกล่าว ส่งผลทำให้เกิดการชุมนุมประท้วงรัฐบาลในเวลานั้นอย่างกว้างอย่างกว้างขวาง บรรดาผู้นำทางการเมืองการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ถนอม -ประภาส" กลับไม่ยอมที่จะใช้วิธีการประนีประนอม แต่ตัดสินใจที่จะใช้วิธีการใช้ความรุนแรงทางการเมือง คือการปราบปรามโดยการใช้กำลังทหารและตำรวจ โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสีย

^{๑1} อนันต์ เสนาจันทร์ และคนอื่น ๆ, ดับเทวดา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิเศษ, 2516), หน้า 116 - 118.

^{๑2} เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

^{๑3} เรื่องเดียวกัน, หน้า 119 - 120 ; โปรดดูเพิ่มเติมใน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชนตุลาคม 2516.

ที่จะเกิดขึ้นต่อนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่ปราศจากอาวุธ^{๑๔} ได้มีการเตรียมกำลังตำรวจ ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กล่าวคือ ที่โรงเรียนพลตำรวจบางเขน ได้มีการจัดกำลัง ตำรวจหน่วยปราบปรามจลาจล ซึ่งมีกระบองและใส่หมวกมีครอบหน้าสีขาว ซึ่งสามารถป้องกัน แก๊สน้ำตาได้จำนวนประมาณ 2 กองร้อย ขึ้นรถโดยสารนักเรียน 6 คัน พร้อมด้วยบรรทุกโล่ เหล็กปืนยิงแก๊สกระสุนแก๊สน้ำตา^{๑๕}

อย่างไรก็ตาม จากการปราบปรามอย่างรุนแรง มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (political change) อันทำให้รัฐบาลทหารได้พ้นจากอำนาจไป รวมทั้งพ้นจากการครอบงำกรมตำรวจด้วย

สภาการณ์ทางการเมืองภายหลังวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและรักษาการณ พล.ต.ท. ประจวบ ลุนทราราม ได้รับการแต่งตั้ง ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ สภาการณ์ในบ้านเมืองขณะนั้นประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมาก กลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุด นิสิตนักศึกษาได้ประกาศตนเข้าร่วมมือกับตำรวจในการจับกุมผู้กระทำความผิด และเป็นผู้ควบคุมเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้มาตรการในขณะที่จับกุมผู้

^{๑๔} พยงค์ อัครนิพนธ์, "มูลเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 206.

^{๑๕} ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ชบวนการประชาชน ตุลาคม 2516 หน้า 169, อ้างถึง เรื่องเดียวกัน, หน้า 207 ; โปรตดูเน็มเตมใน อนันต์ เสนาพันธ์ และคนอื่น ๆ , ดับเทวดา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิษเณศ 2516), หน้า 146 - 153.

ต้องหา ในกลุ่มลูกจ้างกรรมกรได้มีการนัดหยุดงานเรียกร้องความยุติธรรม มีการเดินขบวน 501 ครั้ง^{๖๖} เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรับภาระหนักในการทำหน้าที่คุ้มกันความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่บ้านเมือง เพราะการต่อสู้เรียกร้องส่วนมากจะเลือกใช้วิธีการที่ค่อนข้างจะรุนแรง ในบางครั้งถึงขั้นเป็นการรุกรอนสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มอื่น ในขณะที่ชุมนุมมีการปลุกกระดมให้เกิดความกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล และต่อต้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในลักษณะที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ในบางครั้งก็ฉวยโอกาสสร้างสถานการณ์แล้วก่อความวุ่นวายขึ้น ดังจะเห็นได้จากข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน และรายบ้กซ์ต่าง ๆ เช่น ในกรณีสร้างสถานการณ์ให้เกิดความไม่สงบในท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชยเขต 1-2 ระหว่างวันที่ 1-6 กรกฎาคม 2517 เริ่มต้นจากวางแผนให้คนขับรถแท็กซี่ซึ่งใจจอดรถในที่ห้ามจอด เมื่อตำรวจเข้าจับกุมก็ขัดขืนตะโกนกล่าวหาว่า ตำรวจทำร้ายประชาชน ต่อจากนั้น ก็มีกลุ่มช่วยกระพือข่าวให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนที่ไม่ทราบเรื่องราวแน่ชัดรวมตัวกัน การกระทำครั้งนี้เป็นการกระทำในขณะที่กลุ่มนิสิตนักศึกษากำลังจัดอภิปรายขับไล่ทหารอเมริกันและ ซี.ไอ.เอ. ที่สนามหลวงและเตรียมจะเดินขบวนไปยังสถานทูตอเมริกัน^{๖๗}

ในกรณีจับกุมนายพูน ล้ำสื่อประเสริฐ คนขับแท็กซี่ต้นเหตุนี้ แม้จะมีนักศึกษามาวิทยาลัยรามคำแหงและนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เห็นเหตุการณ์และมีใจเป็นธรรมรวม 4 คน พยายามชี้แจงให้ผู้ที่มารวมกลุ่มกันได้เข้าใจว่า ตำรวจมิได้ทำร้าย

^{๖๖}ในปี 2516 มีจำนวนข้อพิพาทแรงงานถึงขั้นนัดหยุดงาน 501 ครั้ง พ.ศ. 2517 มีจำนวน 357 ครั้ง, พ.ศ. 2518 มีจำนวน 241 ครั้ง, พ.ศ. 2519 มีจำนวน 133 ครั้ง ดูรายละเอียดจาก สุรพันธ์ ทับสุวรรณ, "ความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทย ระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย 2523), หน้า 126 - 127.

^{๖๗}แผนกประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรมตำรวจ "ประมวลสภาพเหตุการณ์ก่อความไม่สงบในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชยเขต 1-2 ระหว่างวันที่ 1-6 กรกฎาคม 2517,"

ประชาชน โดยผ่านเครื่องขยายเสียงขนาดเล็กก็ตาม แต่ทางกลุ่มผู้สร้างสถานการณ์ที่รวมอยู่ใน
 หมู่ประชาชนก็พยายามยั่วยุให้เกิดการกระทำที่รุนแรงขึ้นด้วยการให้ร้อง ขว้างปาเจ้าหน้าที่
 ตำรวจและล้อมสถานีตำรวจไว้ ต่อมามีการใช้อาวุธทุบตีรถยนต์ ทำลายกระจกรถยนต์ และรถ
 จักรยานยนต์ของประชาชน และของทางราชการเสียหาย ในขณะที่ชุมนุมกันอยู่ มีรถจี๊ปหมายเลข
 ก.ท.ม. 5956 บรรทุกชายฉกรรจ์เต็มคันรถมีธงชาติอยู่ข้างหน้ารถ ประกาศว่าเป็นผู้รักชาติ
 ขับรถบรรทุกทะเลวงแหวนป้องกันของตำรวจเข้าไปใช้น้ำมันบรรจุขวดจุดไฟขว้างใส่ตำรวจ^{๙๙}
 กลุ่มบุคคลที่หวังจะบุกเข้าเผาโรงพักได้ยึดรถประจำทาง 3 คัน คือรถสาย 45 คันหนึ่ง รถเมลล์
 ศิริมิตร 2 คัน เพลารถยนต์ฟอร์ด 1 คัน และเพลารถยนต์ประจำทางที่ห้าแยกพลับพลาไชย 1 คัน
 ใช้เครื่องกีดขวางถนนเจริญกรุงและเยาวราช มีการส่งลำเสียงอาวุธโดยทางรถยนต์ไปตามจุด
 ต่าง ๆ และมีรถบรรทุกขนอาหารไปคอยแจกจ่ายให้แก่ผู้ร่วมก่อเหตุร้ายครั้งนี้^{๑๐๐} ที่มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์หน้าหอประชุมใหญ่ด้านสนามหลวงมีโปสเตอร์ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นของฝ่ายใด ปิด
 ประกาศโจมตีการกระทำของตำรวจว่าเป็นการทำร้ายประชาชน ทางด้านศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่ง
 ประเทศไทยและกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช.ปช.) ได้มีหนังสือด่วนถึง พล.ต.อ.
 ประจวบ สุนทรากร อธิบดีกรมตำรวจ แจ้งว่าทางศูนย์ฯ และ ปช.ปช. ไม่เคยให้ความสนับ
 สนุนแก่การชุมนุมประท้วงและการก่อจลาจลในครั้งนี้^{๑๐๐} เมื่อเหตุการณ์สงบลงเพราะการ
 ตัดสินใจดำเนินการปราบปรามอย่างเด็ดขาดของรัฐบาล ปรากฏว่ามีความสูญเสียคือ ผู้ได้รับ
 บาดเจ็บ 124 ราย เสียชีวิต 25 ราย เจ้าหน้าที่ตำรวจบาดเจ็บ 7 ราย ค่าเสียหายประมาณ
 ล้านบาทเศษเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมบุคคลและควบคุมตัวไว้ดำเนินคดี 67 คน

ในการสไตรค์ของกรรมการบริษัทสแตนดาร์ดการ์เมนท์ หรือลูกจ้างโรงแรม
 ดุสิตธานีก็เช่นกัน การต่อสู้ได้ขยายตัวจากการเรียกร้องให้ฝ่ายนายทุนเพิ่มค่าจ้าง เป็นการต่อสู้
 ที่เชื่อมโยงทางการเมือง โดยมีนักศึกษาและบุคคลอื่นเข้าร่วมด้วย

^{๙๙}ไทยเดลี, (4 กรกฎาคม 2517)

^{๑๐๐}ประชาธิปไตย, 6 กรกฎาคม 2517)

^{๑๐๐}บ้านเมือง, 6 กรกฎาคม 2517)

สภาพเหตุการณ์ทางการเมืองเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย มีความรุนแรงทางการเมืองในรูปแบบการประท้วงเดินขบวนเรียกร้องแสวงหาผลประโยชน์ และใช้กำลังการตัดสินปัญหาแทบทุกกรณี ทำให้ตำรวจต้องปฏิบัติงานในการปราบปรามอยู่ตลอดเวลาหลังจากที่มีเหตุการณ์กรณี 14 ตุลาคม 2516

ในเดือนกรกฎาคม 2519 ม.ร.ว. เสรี ปราโมช นายกรัฐมนตรี ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ลงนามในคำสั่งแต่งตั้ง พล.ต.ท.สุรพล จุลละพราหมณ์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายรักษาความมั่นคง ให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า มีการนำเอาการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับราชการปกครอง และมีการเล่นพวก ไม่เป็นไปตามลำดับอาวุโส¹⁰¹ ในเดือนสิงหาคม 2519 นั้น พลตำรวจโทสุรพล จุลละพราหมณ์ ได้ปรับปรุงให้ตำรวจมีอาวุธปืนที่ทันสมัย โดยเปลี่ยนแปลงของเจ้าหน้าที่ตำรวจจากแบบเก่ามาเป็นแบบใหม่ โดยที่บางส่วนได้ซื้อจากกรมสรรพากรกองทัพคือปืนแบบ เอช.เค. ซึ่งผลิตได้เอง และได้ผ่านการทดสอบแล้วว่าทันสมัยและมีประสิทธิภาพดีกว่าปืนเอ็ม. 16 และบางส่วนซื้อมาจากต่างประเทศโดยตรง¹⁰²

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แห่งระบบประชาธิปไตยไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการใช้ความรุนแรงทางการเมือง (political violence) โดยกลไกรัฐ คือทหารและตำรวจร่วมกับกลุ่มพลังมวลชนจัดตั้ง (organized mass) ในการปราบปรามกลุ่มนิสิตนักศึกษา ซึ่งได้ทำการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

¹⁰¹ "เผยเบื้องหลังตั้ง พล.ต.ท.สุรพล เป็นรอง อ.ตร.," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 (18 กรกฎาคม 2519): 1, 24.

¹⁰² "จะให้ตำรวจมีอาวุธปืนทันสมัยใช้โดยทั่วถึงกัน," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 7 (8 สิงหาคม 2519) 1, 24.

บทบาททางการเมืองของตำรวจในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีลักษณะของการใช้ความรุนแรงทางการเมือง เพื่อกำจัดบุคคลที่ผู้นำทางการเมืองการทหารเห็นว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งอำนาจและผลประโยชน์ของตน และพวกพ้อง ดังนั้น กำลังตำรวจจึงเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

หากพิจารณาจากเหตุการณ์ตามคำบอกเล่าแล้ว ก็จะพบว่า มีนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ในระดับนายพลร่วมในการกระทำ เพื่อให้เกิดการปราบปรามโดยใช้กำลังรุนแรงในช่วงเวลานั้น กล่าวคือ

วันที่ 6 ตุลาคม อาตมามาถึงตึกบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี เวลาประมาณ 7.00 น. เศษ มีนักหนังสือพิมพ์มาคอยอยู่ที่บันไดและลานก่อนเข้าลิฟท์ หลายคนต่างก็ถามถึงการที่มีภาพแขวนคอหน้าคล้ายเจ้าฟ้าชาย อาตมาตอบว่า ไม่มีปัญหาอะไรแล้ว นายกรัฐมนตรีสั่งดำเนินคดี และกรรมการศูนย์นิสิตนักศึกษาบางคนเข้ามาขอตัวแล้ว ต้องดำเนินคดีไปตามกฎหมายแล้วอาตมารีบขึ้นไปชั้น 4 ที่ห้องทำงานนายกรัฐมนตรี พล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมทย์ นายกรัฐมนตรี ได้ดูภาพในหนังสือพิมพ์ดาวสยามและบ้านเมือง จึงเสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีว่า ให้รีบประกาศภาวะฉุกเฉิน ห้ามชุมนุมทั่วประเทศ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ฯลฯ นายกรัฐมนตรีเห็นด้วย และว่าเดี๋ยว 9 โมงเช้า เข้าประชุมคณะรัฐมนตรี จะเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี อาตมาว่า ก็ไม่มีปัญหาอะไรเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีมหาดไทย ซึ่งจำเป็นต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันเหตุร้ายในบ้านเมือง ปราบกฏว่า พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และรัฐมนตรีอื่น ฝ่ายพรรคชาติไทย คัดค้านไม่ให้ประกาศภาวะฉุกเฉินไม่ให้ห้ามการชุมนุม โดยอ้างเหตุผลว่า หากห้ามการชุมนุมลูกเสือชาวบ้านจำนวนมาก และกำลังเดินทางมา ก็จะเดือดร้อนชุมนุมไม่ได้ แล้วจะหันมาเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล¹⁰³

¹⁰³ "จดหมายพระสุรินทร์," ใน สัจจะทรยศ, บัณฑิต ธรรมศิริรัตน์และคนอื่น ๆ, บรรณาธิการ (ม.ป.ท., 2529), หน้า 126; โปรดดูรายละเอียดเหตุการณ์ทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ใน อรุณ วัชรสวัสดิ์, เมื่อศึกกบฏขึ้นเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น, 2521), หน้า 4-229.

พลตรีชาติชาย จึงได้ไปนำเอา พล.ต.ต. เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน ผู้เป็นหัวหน้า ลูกเสือชาวบ้านคนหนึ่งของฝ่าย ตชด. เข้ามาในคณะรัฐมนตรี มาคัดค้านการประกาศภาวะฉุกเฉิน และกล่าวว่าจะต้องปราบนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้สิ้นซาก นายกรัฐมนตรีพูดว่า ไม่ได้ คุณจะเอาลูกเสือชาวบ้าน เอาประชาชนไปฆ่านักศึกษาประชาชนไม่ได้ หากเกิดจลาจล เป็นหน้าที่ของตำรวจทหาร บ้านเมืองมีชื่อมีแป คุณจะทำประชาชนไปฆ่าประชาชนไม่ได้ พล.ต.ต. เจริญฤทธิ์ บังอาจไต่ถามนายกรัฐมนตรีต่อไปว่า ลูกเสือชาวบ้านก็มีวินัยร่วมกับตำรวจทหารได้ เหตุการณ์จากการกระทำของรัฐมนตรีฝ่ายพรรคชาติไทยและที่ไปนำพล.ต.ต. เจริญฤทธิ์ เข้ามาไต่เถียงกับนายกรัฐมนตรีแล้ว อาตมาเข้าใจได้ทันทีว่าพวกนี้ต้องวางแผนการปฏิวัติไว้แล้ว และเชื่อแน่ว่าพวกเข้าต้องสำเร็จแน่ ตำรวจยศพลตำรวจตรี ยิ่งกล้าเถียงนายกรัฐมนตรี ถึงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี พลตรีประมาธ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ร.ม.ต. เกษตร แสดงความเห็นในคณะรัฐมนตรีว่า เป็นจังหวะและโอกาสที่ดีที่สุดแล้วที่จะปราบปรามให้ศูนย์ กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยให้ถูกกลบชื้อหายไป^{๑๐๔}

พล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ ได้เข้ามารายงานในคณะรัฐมนตรี พร้อมกับร้องให้ โธ่ ๆ ว่า ฝ่ายนักศึกษามีอาวุธปืนสงครามร้ายแรงระดมยิงตำรวจบาดเจ็บและตายจำนวนมาก ฝ่ายนักศึกษาก็ตายแยะ พุดกลางร้องไห้พลาญ ตำรวจนครบาลสู้ไม่ได้จึงส่ง ตำรวจพลร่มและ ตชด. เข้าไปปราบปราม ต่อมา พล.ต.อ. ศรีสุข มหิทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจเข้าไปรายงานเหตุการณ์ว่า ควบคุมสถานการณ์ในธรรมศาสตร์ไว้ได้แล้ว มีความสงบเรียบร้อยแล้ว นายกรัฐมนตรีถามว่า "ตำรวจตายกี่คนท่านอธิบดี" อธิบดีกรมตำรวจตอบว่า "ตำรวจไม่ตาย แต่บาดเจ็บไม่กี่คน" รัฐมนตรีจึงแสดงสีหน้าสงสัยอธิบดีกรมตำรวจแล้วจึงหันไปมอง พล.ต.ท. ชุมพล นั่งเซ็งหน้าตา จึงไม่รู้ว่าก่อนนั้นเขารายงานกันอย่างไร อธิบดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐๔} "จดหมายพระสุรินทร์," : 126 - 127.

กรมตำรวจจึงเดินออกจากที่ประชุมไป ต่อไป พล.ต.ท.กระจ่างฯ ซึ่งเป็นหัวหน้านำ ทชด. เข้าไปทำการควบคุมนักศึกษา 3,000 คนเศษไว้แล้วนั้น เข้ารายงานเหตุการณ์ รายงานว่า ปืนที่ยึดจากนักศึกษาเป็นปืนพกเพียง 3 กระบอก คุณเสวตร เปี่ยมพงศ์สาส์ต รองนายกรัฐมนตรี ถามว่าเป็นอะไรที่เสียงดังมาดังปุด ๆ บัง ๆ ใครยิง ฝ่ายเรายิง หรือฝ่ายนักศึกษายิง พล.ต.ท.กระจ่าง ตอบว่า ปืนอย่างนั้น นักศึกษาจะเอามาจากไหน ตำรวจยิงทั้งนั้น¹⁰⁵

บทบาทการปราบปรามนักศึกษาอย่างรุนแรงของตำรวจ เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งในที่สุดได้นำมาสู่การยึดอำนาจรัฐของคณะทหารภายใต้ชื่อว่า คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน¹⁰⁶ และการจัดตั้งรัฐบาลเผด็จการพลเรือนจนมีการใช้กำลังตำรวจควบคุม จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวาง ในช่วงระยะเวลา 1 ปีเศษ¹⁰⁷

สำหรับในด้านการปรับปรุงโครงสร้างของกรมตำรวจนั้น ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานบุคคล แต่เดิมนั้นตำรวจเป็นข้าราชการพลเรือนประเภทหนึ่ง แบ่งออกเป็น

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

¹⁰⁶ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ใน "คำปราศัยของ นายชวน หลีกภัย" ใน สังคมนิยม, หน้า 130 - 133, เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับการพัฒนารัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการติดตามสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2518), หน้า 395-396.

¹⁰⁷ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับการประกาศใช้คำสั่งของคณะปฏิรูป และการประกาศใช้กฎอัยการศึกที่มีผลต่อการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน ใน นิลิต จันทรสมวงศ์, "บทบาทของกองทัพไทยในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ตามนโยบายได้ร่วมเย็นของกองทัพไทยที่ 4," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 70.

ประเภทที่มียศ และไม่มียศ ต่อมาได้มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตำรวจ พ.ศ.2521 ลงวันที่ 1 มิถุนายน โดยไม่ขึ้นอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยข้าราชการพลเรือน ซึ่งทำให้การบริหารงานบุคคลของข้าราชการตำรวจได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้มีการเปลี่ยนแปลง ตำรวจที่ไม่มียศมาเป็นตำรวจที่มียศทั้งหมด และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ ชั้นคณะหนึ่ง เรียกโดยย่อว่า ก.ตร. โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานและ อธิบดีกรมตำรวจ เป็นรองประธานมีหน้าที่พิจารณาคุณลักษณะของเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานทั้งหมดของข้าราชการตำรวจ ชั้นยศของข้าราชการตำรวจ ตามพระราชบัญญัติฉบับใหม่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคงใช้ชั้นยศเหมือนเดิม คือ ชั้นพลตำรวจ ชั้นประทวน และชั้นสัญญาบัตร

ชั้นประทวน ได้แก่ สิบตำรวจตรี สิบตำรวจโท สิบตำรวจเอก จำสิบตำรวจ และยศ นายดาบตำรวจ

ชั้นสัญญาบัตร ได้แก่ ผู้มียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป^{๑๐๐}

การปรับปรุงโครงสร้างของกรมตำรวจนั้นนับว่า เป็นผลดีแก่วงการตำรวจเป็นอย่างมาก ส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

บทบาททางการเมืองของตำรวจในยุค พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

ภายหลังการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ก็ได้มีการประกาศใช้นโยบายการเมืองนำการทหาร ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 อันเป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของทหาร อันส่งต่อบทบาททางการเมืองของตำรวจ

^{๑๐๐} "ประวัติกรมตำรวจไทย," ตำรวจ ปีที่ 1 ฉบับที่ 7 (13 ตุลาคม 2529): 18.

ตามแผนกรมตำรวจ ประจำปี 2531 ได้จัดวางแผนด้านความมั่นคงภายใน โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ¹⁰⁹

1. เพื่อกระตุ้นให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ ตลอดจนขบวนการก่อการร้ายทุกรูปแบบลดการปฏิบัติงานที่เป็นภัยต่อความมั่นคง
2. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของหมู่บ้านตามแนวชายแดนในการป้องกันและช่วยเหลือตนเองและให้มีความพร้อมในการแก้ไขสถานการณ์ เมื่อมีการสู้รบได้ในระยะแรก
3. เพื่อร่วมกับฝ่ายทหารหรือส่วนราชการอื่นในการรักษาอธิปไตย และความปลอดภัยในบริเวณชายแดนตามขีดความสามารถของกรมตำรวจ
4. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในระดับพื้นที่ตามชายแดนและพื้นที่ห่างไกล
5. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการป้องกัน และปราบปรามการก่อความไม่สงบในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งอาชญากรรมที่เกิดตามแนวชายแดนและในพื้นที่ห่างไกลคมนาคม¹¹⁰

ทั้งนี้ โดยแยกออกเป็น 4 แผนงาน คือ

1. แผนงานป้องกันปราบปรามการก่อการร้าย และการก่อความไม่สงบ
2. แผนงานรักษาอธิปไตยและความปลอดภัยบริเวณแนวชายแดน
3. แผนงานการข่าวเพื่อความมั่นคงภายใน

¹⁰⁹ แผนกรมตำรวจประจำปี 2531 (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.), หน้า 40.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47: โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 65/2525 ใน นิสิต จักร์สมวงศ์, "บทบาทของกองทัพไทยในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ตามนโยบายได้รุ่มเย็นของกองทัพภาคที่ 4," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 517 - 520, 530 - 539.

4. แผนงานรักษาความปลอดภัยสถานที่และบุคคลสำคัญ¹¹¹

นอกจากนี้ ในด้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ กรมตำรวจยังตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 5 ประการ คือ

1. เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการ ป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาการจราจร ยาเสพติดให้โทษ ปัญหอบุติภัยเพิ่มมากขึ้น ตามแนวทางแผนงานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในแผนงานเสริมสร้างความสงบสุขในสังคม และแผนงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนใน แผนเสริมสร้างความสงบสุขในสังคมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

2. เพื่อสร้างความเข้าใจทัศนคติ ความศรัทธา ความเชื่อมั่น และความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจกับประชาชน และหน่วยราชการอื่น

3. เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนหรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของตำรวจ ทั้งใน ด้านการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และรักษาความมั่นคงของชาติ

4. เพื่อสนับสนุนมาตรการในการจัดเงื่อนไข ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงภายในพื้นที่ชนบท และการพัฒนาชนบทในระบบแผนกกำลัง

5. เพื่อส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่นที่ห่างไกลคมนาคม และการบริหารของหน่วยงานอื่นที่ยังไปไม่ถึงในหน้าที่ของกรมตำรวจตระเวนชายแดน

สำหรับบทบาทในการปฏิบัติงานที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองของตำรวจ ได้แก่ คดีแชร์แม่หม้อย ซึ่ง พล.ต.ต.บุญชู ว่างกานนท์ ผู้บังคับการตำรวจกองปราบ ได้จับกุม นางหม้อย ทิพย์โส มาดำเนินคดีฐานฉ้อโกงประชาชนและรัฐบาลได้มีมาตรการในเรื่องนี้โดย

¹¹¹ แผนกรมตำรวจประจำปี 2531, หน้า 69.

การออกพระราชบัญญัติ กู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน¹¹² นอกจากนั้นก็มิตติชาตกรรม นายปรีดี สุจริตกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดภูเก็ต และนายแสงชัย คักดิ์ศรีทวี (โกโหล่น)¹¹³ กรณีความขัดแย้งระหว่างนายสุกรี รักษ์ศรีทอง และพ.ต.อ.สรรเพช ธรรมมาธิกุล ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชกับผู้กำกับการตำรวจ¹¹⁴ โดยมีความ

¹¹²ดูรายละเอียดจาก "กรณีการร่วมลงทุนกับนางช้อย ทิพย์โส," สยามจดหมายเหตุ ปีที่ 8 ฉบับที่ 51 (16 - 22 ธันวาคม 2526), หน้า 1401 - 1402; "แชร์แม่ช้อย ช่วง พ.ศ. 2526 - 2527," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 32 ฉบับที่ 12 (9 กันยายน 2527), หน้า 5-6 และ "ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี," สยามจดหมายเหตุ ปีที่ 9 ฉบับที่ 45 (2-8 พฤศจิกายน 2527): 1244-1245.

¹¹³โปรดดูรายละเอียดใน "มท. ไม่บักใจฆ่าภูเกิด เป็นปัญหาการเมือง," สยามรัฐ (11 เมษายน 2526): 1, 12; "ส่งมือปราบทำคดี ฆ่าโหดหัวหน้าศาล," ไทยรัฐ (12 เมษายน 2526): 1, 16; "ผู้พิพากษาตีตัว จี้คดีฆ่าหัวหน้าศาล," ไทยรัฐ (13 เมษายน 2526): 1, 16; "รายละเอียดคดีประวัติศาสตร์สังหารโหด," ปรีดี - โกโหล่น, มติชนสุดสัปดาห์ 7 (15 มีนาคม 2530) : 8 - 9.

¹¹⁴โปรดดูรายละเอียดใน "ย้อนรอยขัดแย้งสุกรี-สรรเพชญ บิดฉากสงครามตัวแทนเมืองคอน," มติชนสุดสัปดาห์ 7 (31 พฤษภาคม 2530): 5; "อดีตผู้ว่าฯ สุกรี รักษ์ศรีทอง อัด," สัมพันธ์ ทองสมัคร "ใครเป็นคนบาปกันแน่," มติชนสุดสัปดาห์ 7 (23 สิงหาคม 2530): 12-12; และจากกรณีความขัดแย้งดังกล่าว ได้มีความต่อเนื่องไปถึงความขัดแย้งระหว่างตำรวจเมืองนครศรีธรรมราช กับผู้พิพากษาจังหวัดหลังสวน โปรดดูรายละเอียดใน "จเรสอบเครียด 7 ตำรวจ - 2 สาว คดีฆ่าผู้พิพากษา," ไทยรัฐ (14 สิงหาคม 2530): 1, 20; "เมืองนครฯ ยิงตึงเครียด โปรยไบปลิวไล้ "สัมพันธ์," มติชน (13 สิงหาคม 2530): 1, 16; "ออกไปปลิวเกลื่อน ฟ้องเปรม 2 สาวสอบเพิ่ม อ.ตร. บ่นอุบ," เดลินิวส์ (13 สิงหาคม 2530): 1, 20; "พ้นจากการรักษาการ ผกก. เปรม ไปเหตุ่วนไม่มี," เดลินิวส์ (16 สิงหาคม 2530): 1, 20; "ไบปลิวเกลื่อนเมืองเตรียมรับเหตุชุมนุม," เดลินิวส์ (15 สิงหาคม 2530): 1, 20.

เกี่ยวพันไปถึงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองและคดีเกี่ยวกับทลายแก๊ง
เครื่องราช ของกองบัญชาการตำรวจนครบาล โดย พล.ต.ต.ประยูร โกมารกุล ณ นคร
รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ในฐานะหัวหน้าพนักงานสอบสวนคดีทุจริต ปลอมแปลงเอกสาร
เพื่อขอรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์โดยจับกุมผู้ต้องหาประกอบด้วย พระราชบัญญัติโกศล
หรือเจ้าคุณอุดม (ลาสิกาเป็นนายผาสุก ชาวฝั่ง) นายมนตรี จำงค์ น.ส.เฉลิมศรี อุทัยย์
นส.พิทยา นิมพ์สะอาด และนายอำไพ แก้ววงศ์ และนายอดุบย์ เพชรรัตน์ โดยทั้งหมดได้ร่วม
กันปลอมแปลงลายเซ็นบุคคลสำคัญเพื่อขอรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ซึ่งได้รับการ
ประกันตัวเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2530 อย่างไรก็ตาม พล.ต.ต.ประยูร กล่าวว่า จะต้องมีการ
จับกุมผู้ต้องหาเพิ่มอีกหากสอบสวนพบว่ามีส่วนพัวพัน ซึ่งจากการให้ปากคำของทิดผาสุก
ปรากฏว่าให้การขัดท้อถึงบุคคลอีกหลายคนด้วยกัน ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในชั้นการสืบสวนหาพยาน
หลักฐาน¹¹⁵

นอกจากนี้ ยังมีกรณีแทรกแซงการบริหารงานในกรมตำรวจ ดังเช่น การโยกย้าย
พล.ต.ต.บุญชู ว่างานนท์ ผู้บังคับการกองปราบปราม ไปเป็นผู้บัญชาการประจำสภาความมั่นคง
แห่งชาติ ก็ปรากฏลักษณะของการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง¹¹⁶

¹¹⁵ "ผลงานชิ้นโบว์แดง รอบปี 30 ของกรมตำรวจ," คุ้มภัย ปีที่ 3 ฉบับที่ 25
(มกราคม 2531): 8-9. และ "304 วันแห่งการเปิดโปงเบื้องลึกและลับชบวนการต้มตุ๋น
เครื่องราชฯ," มติชน ปีที่ 8 ฉบับที่ 375 (8 พฤศจิกายน 2530), : 7-8.

¹¹⁶ "โปรดดูรายละเอียดใน ฉีกโฉมหน้า 'บ่าง'" ยุทธการเลื่อยเก้าอี้.ตร., "มติชนสุดสัปดาห์
7 (8 มีนาคม 2530): 4-5; "แฉเบื้องหลังพลิก ผช.น.," มติชนสุดสัปดาห์
7 (26 กรกฎาคม 2530): 9.

บทบาททางการเมืองของตำรวจในยุค อธิปัตย์ แสง วีระสวัสดิ์

ในยุคที่กรมตำรวจมีพลตำรวจเอกแสง วีระสวัสดิ์ เป็นอธิบดีนั้น ได้มีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงอย่างมาก ในการบริหารงานของกรมตำรวจ เช่น ในการแต่งตั้งโยกย้ายนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ในตำแหน่งที่มีอำนาจที่เกี่ยวพันกับการเมือง ดังปรากฏออกมาให้เห็นชัดในมติคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2533 กล่าวขานกันว่า "และเป็นโจ๊ก" บ้าง "มตอภัยยศ" บ้าง "คุณบีบมา" บ้าง นั่นคือคำตอบอันแน่ชัดของปริศนาการเปิดโต๊ะเจรจากับบ้านราชครูระหว่าง นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี เมื่อคืนวันที่ 20 กันยายน 2533

โดยมีคดีอื้อฉาว "ตำรวจสุพรรณบุรี" เป็นฉากหน้า

แต่บนโต๊ะเจรจานั้น เรื่อง 3 ตำรวจสุพรรณบุรีเป็นเพียงเรื่องเรียกน้ำย่อย ก่อนเข้าสู่เรื่องหลัก ๆ อย่าง "ลาวาลัน", "ปรับกรม." รวมทั้ง "การสับย้ายนายตำรวจระดับนายพลใหม่" และหากจะกล่าวว่าเป็นโต๊ะเจรจากันนั้น อันมีนายบรรหารนั่งประจันหน้ากับ ร.ต.อ.เฉลิมอีกก็คือ บุรุษที่ชื่อ "ชาติชาย" คงไม่ผิดนัก เพราะมีเช่นนั้น รัฐมนตรีมหาดไทยผู้เป็นถึงเลขาธิการพรรค แกนนำรัฐบาลคงจะไม่ยอมสยบต่อเงื่อนไขของหัวหน้าพรรคมวลชนขนาดนี้เป็นแน่

หลังการเจรจากันนั้น นำมาสู่สภาพของการ "จูบปาก-สงบศึก" แต่ผ่านไประยะหนึ่ง ร.ต.อ.เฉลิมก็ทบทวนโต๊ะขีดเส้นตายว่าทุกอย่างต้องเรียบร้อยก่อนเที่ยงวันศุกร์ที่ 28 กันยายน

พล.ต.อ.แสง วีระสวัสดิ์ อธิบดีกรมตำรวจจึงถูกเรียกตัวด่วนจากภาคใต้ เมื่อวันที่ 26 กันยายน แล้วการประชุม ก.ตร. เพื่อลงมติอภัยยศจึงอุบัติขึ้นเมื่อวันที่ 27 กันยายน อย่างเร่งด่วน เดี่ยวจะไม่ทันเส้นตายของ ร.ต.อ.เฉลิม¹¹⁷

¹¹⁷ "ชำแหละมติ ก.ตร. สับเก้าอี้ภาคนิสิตาร กรมตำรวจยุคและเป็นโจ๊ก,"

มติ ก.ตร.ครั้งที่ 13/2523 เมื่อวันที่ 17 กันยายน ซึ่งผ่านกรม. วันที่ 18 กันยายน อันเป็นการแต่งตั้งโยกย้ายนายตำรวจระดับรองผู้บัญชาการลงมา ถึงระดับผู้บังคับการ จำนวน 88 ตำแหน่ง จึงถูกนำมาทบทวนใหม่ในบางตำแหน่ง ที่มี "ใบสั่ง" ลงมาในการประชุมวันที่ 27 กันยายน เป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงอิทธิพลของฝ่ายการเมืองที่เข้ามาแทรกแซงในกรมตำรวจในการแต่งตั้ง โยกย้าย

ตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรี ซึ่งมีการแต่งตั้ง พ.ต.อ. ริงลิต ญาโณทัย ผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรีมาแล้ว 8 ปีขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรีส่วนตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ซึ่งมีการแต่งตั้ง พ.ต.อ.ฉัตรชัย ศุภางคเสน รองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ซึ่งเติบโตมากับงานสายข่าวในสันติบาลโดยตรงมาตลอดขึ้นเป็นผู้บังคับการตำรวจสันติบาลไป

ทั้งสองตำแหน่งนี้ถูกทบทวนเปลี่ยนแปลง รวมทั้งตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจภูธร 1 ที่ พ.ต.ท.สนั่น ตูจินดา ดำรงตำแหน่งอยู่ ต้องถูกเปลี่ยนแปลงเช่นกันด้วยเหตุผลความเป็น "แพะ" ในคดีตำรวจสุพรรณบุรีคงไม่ผิดนัก

ก็เพราะรู้กันอยู่ว่ายังหวาความผิดให้กับแพะที่ชื่อ "สนั่น" ไม่ได้ นายบรรหารจึงหาทางออกด้วยการเปิดตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจขึ้นมาใหม่เพื่อดัน พ.ต.ท.สนั่นขึ้น ไป อันเป็นการเปิดทางให้กับ พ.ต.ท.สร้าง บุณาค รองผู้บัญชาการตำรวจภูธร 1 ผู้เคยเป็น "นาย" ของ ร.ต.อ. อดีตนายตำรวจกองปราบปรามผู้มีอำนาจทางการเมืองในปัจจุบัน

แต่คำถามป็นน้ำเสียงอันสิ้นเครื่องของ^{๑๑} พ.ต.ท.สนั่นที่ว่า "ผมทำผิดอะไร" ทำให้ที่ประชุม ก.ตร. ต้องมีมติเพิ่มตำแหน่งผู้ช่วย อ.ตร. รวดเดียว 2 ตำแหน่ง ดันผู้บัญชาการขึ้นไปอีกคน เพื่อให้ดูกลมกลืน มิใช่กลายเป็นการลงโทษ พ.ต.ท.สนั่น

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน.

พล.ต.ท.สุจินต์ อุทัยวัฒน์ ผู้บัญชาการศึกษาจึงต้องถูกดันขึ้น เป็นผู้ช่วยอ.ตร. พร้อมกับพล.ต.ท.สนั่น เป็นผู้ช่วยอ.ตร.อันดับที่ 8 และ 9 ที่ยังไม่รู้ว่าจะหาห้องทำงานตรงไหน

สำหรับตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรี ซึ่งควบคุมรับผิดชอบพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์สำหรับนักการเมืองฝั่งธนฯ บางคนซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องถูกเปลี่ยนแปลงเนื่องเพราะ ก.ตร.คราวที่แล้วดันไปแต่งตั้ง พ.ต.อ.รังสิต ญาโณทัย

พ.ต.อ.รังสิต เป็นรองผู้การฝั่งธนฯ มานานปี คุมสายปราบปรามอาชญากรรมโดยตรง ซึ่งตำรวจฝั่งธนฯรู้จักกันดีว่าเป็นนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่เพียงไม่กี่คนที่ทำงานแบบเอาเป็นเอาตาย

แต่ความผิดของพ.ต.อ.รังสิตคงอยู่ที่ว่าไม่วางตัวอยู่ใต้ร่มเงาของผู้กว้างขวางในย่านนั้น แล้วแถมยังไปบอกกล่าวผ่านทางหัวหน้าของนักการเมืองบางคนว่า เมื่อเข้ารับตำแหน่งผู้การธนฯ เมื่อไร จะมียุทธการ "กวาดล้าง" เกิดขึ้น

นั่นเองก.ตร.จึงต้องมีมติแบบพิเศษ ด้วยการดึงเอา พล.ต.ต.ถาวรวงศ์ สรรพศิริ อดีตผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรี ที่ก.ตร.มีมติเลื่อนขึ้นไปเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางไปแล้วตามวาระลากลับลงมาเป็นผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรีอีกรอบ ซึ่งแน่นอนว่าแม้จะเป็นการลดชั้น แต่พล.ต.ต.ถาวรวงศ์ก็พร้อมจะลงมาอย่างเต็มอกเต็มใจ เพราะได้คืนสู่ใต้ร่มเงาไม้ใหญ่อันอบอุ่นและคุ้นเคย

เอาพล.ต.ต.ถาวรวงศ์กลับมาแล้วเตะ พ.ต.อ.รังสิต นายตำรวจมือปราบของฝั่งธนฯ ที่ทำงานหนักมาตลอดช่วงชีวิตราชการออกไปจากเก้าอี้ตัวนี้

ตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจสันติบาลเป็นอีกตำแหน่งที่บ่งชี้ความ "ละเอียดถี่ถ้วน" แห่งมติ ก.ตร.และสร้างความงุนงงแก่ผู้ร่วมการประชุมบางคนเป็นอันมากในเมื่อ พ.ต.อ.ฉัตรชัย ศุภางคเสน ที่ก.ตร.เคยแต่งตั้งไปแล้วนั้น มิใช่เป็นเพียงผู้ที่เติบโตในสันติบาลมาตลอดเท่านั้น แต่ยังคงเคยเป็นผู้กำกับการ 7 สันติบาลซึ่งรับผิดชอบงานสันติบาลเขตภูมิภาคทั่วประเทศและเคยเป็นผู้กำกับการ 2 สันติบาล กองที่ควบคุมงาน "ข่าวกรอง" ด้านความมั่นคงอันเป็นกองกำกับฯพระเอกอีกด้วย อันเป็นเครื่องรับประกันคุณภาพความเป็น "มือข่าว" ที่แท้จริง

พ.ต.อ.ฉัตรชัยเป็นมือทำงานของผู้บังคับการตั้งแต่ยุค "เกษม แสงมิตร" และยุค "พล.ต.ต.วีระ วิสสุทกุล"

เมื่อมีการเสนอชื่อ พ.ต.อ.ปิยะ เจริญไชยศรี จากรองผู้บังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจภูธร 4 มาเป็นผู้การสันติบาลแทนพ.ต.อ.ฉัตรชัย จึงเป็นเรื่องเซอร์ไพรส์ เป็นอันมาก ถึงกับมีการถามกันกลางที่ประชุมว่าแล้ว พ.ต.อ.ปิยะ เคยผ่านงานด้านข่าวกรองหรืองานสันติบาลมาแล้วหรือ?

ปมประวัติชีวิตราชการของ พ.ต.อ.ปิยะว่าที่ผู้การสันติบาลคนใหม่นั้น จบ นรต.รุ่น 20 เคยเป็นนายเวรของพล.ต.ท.พงษ์ศักดิ์ ประสูตรรพาน อดีตผู้บัญชาการตำรวจภูธร 4 จากนั้นเป็นรองผู้กำกับฯปทุมธานี แล้วไปเป็นอาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ถัดมาขึ้นเป็นรองผู้บังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจภูธร 4 อยู่ราว 4 ปีแล้วเป็นผู้บังคับการสันติบาลแบบ "ไม่น่าเชื่อ"

แต่หากรู้ว่า พ.ต.อ.ปิยะ สนใจติดเชือกับ พล.ต.ต.นิรมิต ตันตริก อดีตรองผู้บัญชาการตำรวจภูธร 4 ซึ่งย้ายมาเป็นรองผู้บัญชาการตำรวจภูธร 1 อันเชื่อมโยงไปถึง พล.ต.มัญญ รุประจร ผู้เข้าออกนอกในบ้านราชครู

และล้มทับด้วยคอมเมนต์จากนายกรัฐมนตรียังนายบรรหารที่ว่า ผู้การสันติบาลนั้นควรผ่านโรงเรียนรวมเหล่าและเก่งภาษาอังกฤษสักหน่อย อันตรงกับสเปกของ พ.ต.อ.ปิยะ แบบเป๊ะ ๆ

ทั้ง พ.ต.อ.รังสิตมือปราบผ่องแผ้ว และพ.ต.อ.ฉัตรชัยมือข่าวสันติบาล จึงต้องระเห็จออกมาจากหน่วยงานที่ควรจะได้อยู่ทำงานไปอยู่หน่วยอื่นแทน

พ.ต.อ.ฉัตรชัย ถูกโยกไปเป็นผู้บังคับการอำนวยการวิทยาการ ที่ยังไม่รู้ว่าจะเอาความชำนาญงานข่าวกรอง ที่กองตำรวจสันติบาลบ่มเพาะนายตำรวจคนนี้ขึ้นมาไปทำอะไรได้สักแค่ไหนในกองวิทยาการ

ส่วน พ.ต.อ.รังสิตลงไปเป็นผู้บังคับการในสำนักงานปราบปรามยาเสพติดให้โทษ อันเป็นกองบัญชาการใหม่ที่แจ้งเกิดในการประชุม ก.ตร.คราวเดียวกันนี้

อันที่จริงแนวคิดตั้งกองบัญชาการด้านงานยาเสพติดนั้นมีมานานและเป็นนโยบายในระดับรัฐบาลที่เชื่อมต่อการสนับสนุนของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและการเลือกเอา

พล.ต.ต.โกวิท ภูพานิช รองผบช.ก. ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนั้นเป็นเรื่องไม่ผิดปกติเพราะ
คลุกคลีกับงานด้านนี้มาตลอด

และสำหรับตำแหน่งผู้บังคับการใหม่ 4 ตำแหน่ง ในกองบัญชาการใหม่นั้น 1
เก้าอี้สำหรับ พล.ต.ต.คมกฤษ ทัศนังค์พานิช นั้นเป็นมือทำงานด้านยาเสพติดที่เลือก
สรรมาแล้ว อีก 1 เก้าอี้เป็นของ พ.ต.อ.รังสิตที่โดนเตะมา อีก 1 เก้าอี้เป็นของ
พล.ต.ต.เนตล สมบูรณ์ทรัพย์ ที่ถูกโยกจากกองวิทยาการเพื่อเปิดทางให้ พ.ต.อ.ฉัตรชัย
และอีก 1 เก้าอี้เป็นของ พ.ต.อ.สินสมุทร มุกดาหาร รองผบ.อก.บช.น. หัวหน้า
หน่วยเฉพาะกิจของ ร.ต.อ.เฉลิม

พ.ต.อ.สินสมุทร ซึ่งเคยลาออกไปลงสมัครรับเลือกตั้งส.ส.ในนามพรรคมวล
ชนแล้วกลับเข้ามารับราชการใหม่อีกครั้ง อันถือว่าต้องเริ่มรับอายุราชการใหม่ จึงมีอายุ
ราชการเท่ากับ 1 ปีได้ติดยศนายพลในคราวนี้

นี่คือ มติ.ตร.อันไม่ต่างจากตราขงประทับรับรอง ผลการประชุม ณ
บ้านราชครูระหว่าง 3 ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง

ซึ่งส่งผลให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองที่เข้ามาแทรกแซงในการบริหารงาน
ของกรมตำรวจ เมื่อผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจในการแต่งตั้ง โยกย้ายข้าราชการประจำ
อย่างข้าราชการตำรวจ เพื่อใช้เป็นฐานรองรับอำนาจทางการเมืองของพรรคพวกตน
การแต่งตั้ง โยกย้ายข้าราชการตำรวจที่ปราศจากความยุติธรรมจึงเกิดขึ้น จนมติ.ตร. ครั้ง
นี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนไปต่าง ๆ นานา ว่าเป็น "มติอัปยศ" บ้าง "ก.ตร.
ตราขง" บ้าง จากนั้นอีกไม่นาน พลตำรวจเอกแสวง ธีระสวัสดิ์ ก็ได้ออกมาให้สัมภาษณ์
แก้ไขปัญหามติอัปยศของคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ¹¹⁹ ก.ตร.ต้นธารอยู่ที่โครงสร้าง
ไม่ใช่อยู่ที่ตัวบุคคลไม่ใช่ ก.ตร.โอนอ่อนผ่อนตามอำนาจอย่างไม่คำนึงถึงองค์กร หรือเป็น
เพียง "ตราขง" อย่างที่เสียงวิพากษ์วิจารณ์

¹¹⁹ "ปฏิบัติการทางอำนาจของ," แสวง ธีระสวัสดิ์ ถอยหลังลงคลอง มติชน

พล.ต.อ.แสวงพยายามอธิบายให้เห็นว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตำรวจ พ.ศ.2521 ยังฝักฝักการ เปิดโอกาสให้อำนาจการเมืองเข้ามาแทรกแซงคงจะเห็นได้จาก ประการแรก ประธาน ก.ตร.คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นนักการเมือง ประการต่อมา กรรมการจำนวน 8 คนจาก 14 คน ในก.ตร.นั้น มาจากการแต่งตั้ง ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงย่อมเต็มไปด้วยความเกรงอกเกรงใจไม่กล้า ปรีปากบ่นและประการหลัง การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจระดับสูงตั้งแต่ผกก.-อ.ตร. รวม 9 ชั้น พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการตำรวจล้วนแต่ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยเป็นผู้เสนอแต่งตั้งโยกย้ายถึง 6 ชั้น อ.ตร.มีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งได้เพียง 3 ชั้น ล่างสุด

การเมืองแทรกแซงการบริหารงานบุคคลของกรมตำรวจจึงเป็นสถานการณ์อัน หลีกเลี่ยงไม่ได้

ยังมีอีกข้อหนึ่งซึ่ง พล.ต.อ.แสวง ชี้ว่า พ.ร.บ.ตำรวจฉบับนี้ไม่มีบทบัญญัติว่าจะให้ ดำเนินการอย่างไร ในกรณีที่ก.ตร.มีมติแต่งตั้งโยกย้ายนายตำรวจไปแล้ว และผ่านความเห็น ชอบจาก ครม.เป็นที่เรียบร้อยเพราะกฎหมายฉบับนี้แตกต่างไปจากกฎหมายระเบียบข้าราชการ ตูลาการที่บัญญัติชัดเจนให้คณะกรรมการข้าราชการตุลาการ (ก.ต.) มีเอกภาพมีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นตัวของตัวเอง หากก.ต.มีมติออกไปแล้วจะใครที่มีอำนาจหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ยุติธรรมมาขวางทางไม่ได้

เหตุนี้อธิบดีแสวง จึงยื่นข้อเสนออันอมตะ 3 ประการ

1. ให้ อ.ตร. เป็นผู้เสนอรายชื่อผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นก.ตร.ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน ซึ่งเดิมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นคนมีอำนาจส่วนก.ตร.อีก 6 คน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง
2. การแต่งตั้งนายตำรวจระดับสูง 9 ลำดับชั้นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยแต่งตั้งได้
3. ถือกฎหมายระเบียบข้าราชการตุลาการเป็นแนวทางว่ามติอันเป็นเอกฉันท์ ของคณะกรรมการนั้นถือเป็นสำคัญ

พล.ต.อ.แสวง กล่าวว่า ถ้าจะแก้ปัญหาให้ตรงจุดควรแก้ไขกฎหมายระเบียบข้าราชการตำรวจ พ.ศ. 2521 อันจะทำให้การเมืองเข้ามามีบทบาทกระทบกระทั่งแทรกแซงการบริหารบุคคลกรมตำรวจน้อยลง นั่นคือความคิดของ พลตำรวจเอกแสวง ธีระสวัสดิ์ ที่จะแก้ไขปัญหาที่จะแยกการเมืองมิให้มาแทรกแซงการบริหารงานของกรมตำรวจได้ แต่เหตุการณ์ต่อมา ก็ห้ามมิได้เป็นไปอย่างแนวคิดของอริบดีแสวงไม่ กลับกลายเป็นว่าอริบดีแสวง กลับถูกอำนาจทางการเมืองเล่นงานเข้ากับตัวเอง จากคำสั่งของ พล.ต.อ.ประมาธ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เลขที่ 46/2534 ลงวันที่ 22 มกราคม 2534 แต่งตั้งให้ พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ รองอ.ตร.(ปป.) รักษาการในตำแหน่ง "อธิบดีกรมตำรวจ" แทน

พล.ต.ท.สนอง วัฒนวรางกูร ชยับจากผู้ช่วย อ.ตร. เป็นรอง อ.ตร. พล.ต.ท.บุญชู ینگานนท์ ผบช.ก.คู่อริของ "เสรี เตมียเวส" หลุดจากเก้าอี้ไปเป็นผู้ช่วย อ.ตร. โดยมี พล.ต.ท.ประชา พรหมนอก ผบช.ตำรวจชุมชนสัมพันธ์ "พญาอินทรีแห่งภาคอีสาน" ก้าวขึ้นสู่บัลลังก์ "ผบช.ก."

ไม่แต่เฉพาะกับพล.ต.อ.แสวงเท่านั้น ที่คำว่า "สืบทอดราชการ" จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะเป็นการแสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่าเป็นผู้มีความย่อหย่อนจนไม่สามารถปล่อยให้อำนาจปฏิบัติราชการต่อไปในตำแหน่งปัจจุบันได้

สำหรับพล.ต.อ.แสวงความรู้สึกแท้จริงเป็นอย่างไร ความรู้สึกดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนจากรายงานข่าวของสื่อมวลชนต่าง ๆ ดังข้อความที่คัดลอกมาดังข้างล่างนี้

คราวที่ "แสวง" เคยแคนดิเดตในตำแหน่ง อ.ตร.กับ พล.ต.อ.เสริม จารุรัตน์ อติตรอง อ.ตร.นั้น ขณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเคยรวบรวมข้อมูลความเป็นมาของทั้งสอง เสนอแก่พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีเวลานั้น

แต่ผลสุดท้าย พล.ต.อ.แสวงก็ทะยานขึ้นมามากภายใต้การสนับสนุนอย่างแข็งขันของ พล.ต.อ.ประมาธ แผนงานจาก พล.ต.อ.แสวงไหลหลั่งออกมาถึงพายุฝนกรมตำรวจยุคใหม่เต็มไปด้วยการประชาสัมพันธ์เชิงรุกตามแนวคิดของ อ.ตร.คนใหม่

วันที่ 31 สิงหาคม 2532 ประกาศ "เขตปลอดอาวุธ" ทั่วประเทศเรียกเสียงฮือฮาพอสมควรว่าที่ อ.ตร."แสวง" สั่งให้ทุกหน่วยเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วันรุ่งขึ้น

เดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น การแต่งตั้งโยกย้ายนายตำรวจแต่ละระดับมีกระแสข่าวการวิ่งเต้นด้วย การทุ่มเงินซื้อตำแหน่งอย่างครึกโครม ไม่รู้ที่มาไม่รู้ที่ไป

แต่กระบวนการบริหารงานบุคคลอันถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของกรมตำรวจตกอยู่ในสภาพเละเทะ ผู้บังคับบัญชาหน่วยระดับ ผบ.ช.ระดับผบก.หรือแม้กระทั่งผกก.ลงไปถึงสูญเสียอำนาจการนำ

ไม่มีใครฟังเสียงของผู้บังคับบัญชาในกรมตำรวจเพราะผู้เป็น "นาย" แต่ละระดับชั้นไม่สามารถให้คุณให้โทษแก่ตำรวจภายใต้สังกัด

บรรยากาศเหล่านั้นเกิดขึ้นท่ามกลางคำประกาศนโยบายที่สวยหรูของ "อธิบดีแสง" ว่าจะ "สร้างภาพพจน์-ลดอาชญากรรมและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน"

บ่อนการพนันและแหล่งอบายมุขโดยเฉพาะ "ตุ้มมา" ผุดขึ้นในกทม.-ราวดอกเห็ด พล.ต.อ.ประมาธ ออกมากล่าวเตือนว่า "ใครที่คิดว่าแมลงวันไม่ตอมแมลงวันด้วยกันนั้น ขอให้เลิกคิด"¹²⁰

พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ รองอ.ตร.(ปป.)ออกคำสั่งถึงกองบัญชาการตำรวจนครบาลสมัยนั้นให้กวาดซ้นจับกุมบ่อนการพนันและตุ้มมาไผ่ผ้าถึง 3 ครั้ง เป็นอย่างน้อย เช่น คำสั่ง 0601(ปป.)/839 ลงวันที่ 1 กันยายน 2532 คำสั่ง 0601(ปป.)/27 ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2532 และคำสั่งในวันที่ 29 ตุลาคม 2532 กำชับว่า "ถ้าใครยังปล่อยปละเลเลขอีกจะดำเนินการขั้นเด็ดขาด"¹²¹

แต่ภายใต้สถานการณ์ "หัวส่าย" มีหรือ "หาง" จะไม่กระดิก การควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการอะไรในกรมตำรวจเริ่มประสบความยากลำบาก

เดือนกุมภาพันธ์ 2533 เกิดคดีฆ่าเลขานุการทูต ประเทศซาอุดีอาระเบียประจำประเทศไทยตาย 3 คน คดีนี้ดำเนินการสอบสวนไปที่ท่ามกลางกระแสความกดดันจากซาอุดีอาระเบียตำรวจชุดสืบสวนแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย จนกระทั่งนายตำรวจระดับสูงคนหนึ่งของ

¹²⁰"แสง จีระสวัสดิ์ อ.ตร.- ทำไม่แดง" มติชน (23 มกราคม 2534), : 21.

¹²¹เรื่องเดียวกัน.

"นครบาล" ถอนตัวออก แต่ตำรวจอีกกลุ่มหนึ่งจับกุมผู้ต้องหาจนทำให้ภายหลังมีการ ร้องเรียน ว่า "จับแพะ" โดยนายทองใบ ทองเปาด์ ทนายแม่กั๊กไซไซ กระโดดออกมาแก้ต่างให้ฝ่ายผู้ต้องหา

ขณะนั้น นายบรรหาร ศิลปอาชา ข้ามห้วยมานั่งเก้าอี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ส่วน "บึกมาณ" ถูกโยกไปอยู่กระทรวงอุตสาหกรรม

จับพลัน ความสัมพันธ์ระหว่าง "บึกมาณกับบึกแหง" ถึงคราเปลี่ยนแปลงไป

แหล่งข่าววงในเปิดเผยว่านับแต่ พล.ต.อ.ประมาณ ย้ายไปอยู่กระทรวงอุตสาหกรรม เหมือนกับตกอับ นายตำรวจที่เคย "คำเข้าเฝ้าดูแล" ติดตามรายงานการทำงานเป็นระยะนั้น หายหน้าเข้ากลีบเมฆ

พล.ต.อ.แสวงเรียกประชุมสำนักงานสารนิเทศ กรมตำรวจ เสนอความคิดเห็นแหลมคมเลิกการใช้คำว่า "เขตปลอดภัย" แกรมเปิดให้ประชาชนส่งคำขวัญมาประกวดชิงรางวัล

แต่นายบรรหารออกมาเบรกเห็นควรดำเนินการต่อไป นัยหนึ่งคงเกรงว่าอดีต รัฐมนตรีมหาดไทยจะรู้สึกเสียใจ

ไม่นานหลังจากนั้นคนร้ายพร้อมอาวุธสงครามนานาชนิดยิงถล่ม "แดง สิงห์ป่าซุง" ที่จ.ชลบุรี ราวกับเมืองทองเที่ยวแห่งนี้มีแต่ความเถื่อนถ่อยดุร้าย

"ผมให้เวลาภายใน 90 วัน"¹²² นายบรรหารขีดเส้นตายให้ พล.ต.อ.แสวง สะสางปัญหาอิทธิพลและคดีอาชญากรรมที่มุ่งสูงในภาคตะวันออกและจ.ชลบุรี ในขณะที่ พล.อ.ชาติชาย พรารภจะจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจขึ้นมาดำเนินการกวาดล้างภาคตะวันออกให้คืนสู่ความสงบเสียเอง

บัดนั้น พล.ต.อ.แสวง สั่งคอมมานโดออกปราบปรามลุ่มภาคตะวันออกตรึงสถานการณ์เอาไว้แต่จนแล้วจนรอดครบเวลา 90 วัน ตำรวจจับกุมคนร้ายคดีสังหาร "แดง สิงห์ป่าซุง" ไม่ได้

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

แม้จะมีเสียงลือลั่นว่าบัลลังก์อ.ตร.สันเคลอนแต่ "แสง" ก็ผงาดสืบมาจนกระทั่งผ่านช่วงของการแต่งตั้งโยกย้ายตำรวจอันยืดเยื้อในเดือนตุลาคม - ธันวาคมปีก่อนมาได้

ภาพสะท้อนของงานบริหารงานบุคคลในกรมตำรวจยังตกต่ำ การโยกย้ายแต่งตั้งเต็มไปด้วยการวิ่งเต้นตำรวจไม่เป็นอันทำงานอีกต่อไป เพราะใช้เวลาสำหรับโยกย้ายแต่งตั้งแต่ละระดับถึงราว 6 เดือนกว่าจะเสร็จ

ปลายปีก่อนนวมการ เมืองจตุรนครแจ้งทิศทางได้ยากยิ่ง พล.อ.ชาติชาย ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 ธันวาคม 2533 วันเดียวกันนั้น พล.ต.อ.แสง ลัดฟ้าไปฮ่องกง

พล.ต.อ.ประมาทกลับมาใหญ่ในกระทรวงมหาดไทย นายตำรวจบางคนยืมร่ำเชื่อว่านับแต่บัดนี้คงถึงคราหวนคืนสู่บรรยากาศเก่า ๆ

ในขณะที่เกิดความขัดแย้งกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายในกองปราบปราม ผู้บริหารระดับสูงของกรมตำรวจ และพล.ต.อ.แสงแก้ปัญหาด้วยการซื้อเวลาความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายในกองปราบฯ ถูกปล่อยทิ้งเอาไว้จนกระทั่งถึงจุดประทุ

วันที่ 8 มกราคม 2534 เกิดเหตุระเบิดห้องทำงาน พล.ต.ต.เสรี เตมียเวส ผู้บังคับการกองปราบปรามนับเป็นอุบัติเหตุที่อัปยศของกรมตำรวจอีกครั้ง ที่สะท้อนถึงสภาพความเหลวแหลกทางด้านวินัย

มาเพื่อที่ไม่มีเครื่องแบบยังสามารถปราบปรามได้แต่หากวันใดผู้รักษากฎหมายตั้งตนเป็นเจ้าพ่อมาเพียงล้มล้างคนสี่เดียวกัน บ้านเมืองย่อมมีแต่ถึงกาลวิบัติ จึงเป็นข้ออ้างเรื่องสำคัญของทางฝ่ายผู้มีอำนาจทางการเมืองที่จะโยกย้าย "อธิบดีแสง" ไปสำรวจราชการ ซึ่งพลเอกชาติชาย นายกรัฐมนตรีเพียงแต่ให้คำตอบสั้น ๆ ว่า¹²³ "เปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า"

¹²³ เรื่องเดียวกัน.

อิทธิพลทางการเมืองในยุคพลตำรวจเอกแสง วีระสวัสดิ์ ยิ่งเด่นชัดขึ้นจากคำให้สัมภาษณ์ของ "อธิบดีแสง" เอง ในกรณีที่ทำนุยกย้ายไปสำรวจราชการว่าเสียความรู้สึกมาก เพราะถือว่าก่อนหน้านี้ได้เคยเข้าไปสอบถาม พล.อ.ชาติชายแล้ว แต่ได้รับคำยืนยันว่า "ผมไม่ปลดคุณหรอก" ทำให้พล.ต.อ.แสงถึงกับเปรยกับคนใกล้ชิดว่า "ผมไม่ใช่พนักงานการเมือง กลิ้งกลอกไม่เป็น การย้ายผมไปสำรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเท่ากับว่าผมมีความผิดทั้งที่ไม่มีผิดอะไร"

ข่าวแจ้งว่า พล.ต.อ.แสงยังบ่นกับคนใกล้ชิดว่าไม่ได้คิดหวงตำแหน่ง แต่ขอให้บอกสักคำก็พร้อมจะไป เชื่อว่าการที่ถูกโยกย้ายแบบหน้าผ่าครึ่งนี้มาจากการเลื่อยเก้าอี้ของตำรวจระดับนายพล.ต.ท.คนหนึ่ง¹²⁴

ร.ต.อ.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ในฐานะเลขาธิการสมาคมโรงเรียนนายร้อยตำรวจกล่าวว่า กรณีย้ายพล.ต.อ.แสงทำให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาเพราะย้ายข้ามหน่วยงาน และเป็น การย้ายนอกฤดูกาล นายกรัฐมนตรีควรชี้ประเด็นให้ชัดเจน ว่าบกพร่องหรือผิดอย่างไร เพราะการย้ายดังกล่าวขัดกับหลักการบริหารราชการภายใต้ระบบคุณธรรม การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงแต่ละครั้งจึงไม่ควรทำตามอำเภอใจ ส่วนตำรวจควรทบทวนบทบาทของตัวเองให้เป็นข้าราชการที่บริการรับใช้ประชาชน ไม่ใช่มีไว้แต่ไปเกาะนักการเมือง ซึ่งจะทำให้ถูกแทรกแซงได้ง่าย¹²⁵

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁴"แสง เปิดปากแฉพลโทแทงข้างหลัง," มติชน (25 มกราคม 2534) :

¹²⁵เรื่องเดียวกัน.

สรุป

การเมืองกับการตำรวจไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งในอดีต จนถึงปัจจุบัน ในยุคแรกเริ่มนั้นตำรวจสัมพันธ์ใกล้ชิดมีหน้าที่รับใช้ อารักขาและสนองพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์โดยตรง ยุคต่อมาทหารได้เข้าควบคุมกรมตำรวจ ตัวอย่างเช่น ในยุค พลตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งมีผลเสียทำให้กรมตำรวจถูกแทรกแซงจากการเมืองมาโดยตลอด ในแง่ดีวิเคราะห์ได้ว่าทหารเข้าแทรกแซงกรมตำรวจก็คือช่วยเสริมสร้างกรมตำรวจให้แข็งแกร่งขึ้น

ในยุคปัจจุบันการเมืองก็ยังเข้าแทรกแซงการบริหารงานภายในกรมตำรวจเหมือนเดิม โดยนักการเมืองได้พยายามเข้ามามีบทบาท อำนาจอิทธิพลในการแต่งตั้ง โยกย้ายบุคลากรในกรมตำรวจ และพยายามชี้นำการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของกรมตำรวจบางส่วน และในขณะเดียวกันนั้นข้าราชการตำรวจได้พยายามเข้าสู่การเมืองมากขึ้น โดยได้เข้าสู่อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร โดยการสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้รับการแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิก การได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีหรือตำแหน่งในการบริหารงานระดับรัฐบาล เพื่อเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในระดับชาติซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อกรมตำรวจโดยตรง และทางอ้อม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย